

**SELVITYS ELEKTRONISESTA JULKAISEMISESTA
JA SISÄLLÖNTARJONNAN NYKYTILASTA
SUOMEN YLIOPISTOISSA JA KORKEAKOULUISSA**

Désirée Räsänen, Helsingin yliopiston kirjasto
Versio 1.3. Päivitetty 24.4.2003

SISÄLTÖ

1. Johdanto	4
1.1. Selvityksen aineisto	4
1.1.1. Yliopistokirjastojen kokoelmatietokannat.....	4
1.1.2. Tiedonhaku kokoelmatietokannoista.....	5
2. Uusi vapaakappalelaki	6
3. Elektroninen julkaiseminen Suomen yliopistoissa ja korkeakouluissa	7
3.1. Elektroninen julkaiseminen	7
3.2. Helsingin yliopisto	8
3.2.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut	9
3.2.1.1. FinELib.....	9
3.2.1.2. E-thesis ..	9
3.2.1.3. Elektra.....	9
3.2.2. Elektroninen julkaiseminen Helsingin yliopistossa.....	11
3.3. Helsingin kauppakorkeakoulu	12
3.3.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut.....	12
3.4. Joensuun yliopisto	13
3.4.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut.....	13
3.4.2. Elektroninen julkaiseminen Joensuun yliopistossa.....	13
3.5. Jyväskylän yliopisto	14
3.5.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut.....	14
3.5.2. Elektroninen julkaiseminen Jyväskylän yliopistossa	15
3.6. Kuopion yliopisto	16
3.6.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut.....	16
3.6.2. Elektroninen julkaiseminen Kuopion yliopistossa.....	17
3.7. Kuvataideakatemia	17
3.7.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut.....	17
3.8. Lapin yliopisto	18
3.8.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut.....	18
3.9. Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu	19
3.9.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut.....	19
3.9.2. Elektroninen julkaiseminen Lappeenrannan teknillisessä korkeakoulussa.....	20
3.10. Oulun yliopisto	20
3.10.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut.....	20
3.10.2. Elektroninen julkaiseminen Oulun yliopistossa.....	21
3.11. Sibelius-Akatemia	22
3.11.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut	22
3.12. Svenska Handelshögskolan	23
3.12.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut.....	23
3.12.2. Elektroninen julkaiseminen Svenska Handelshögskolanissa.....	23
3.13. Taideteollinen korkeakoulu	24
3.13.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut.....	24
3.14. Tampereen teknillinen korkeakoulu	25
3.14.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut.....	25
3.15. Tampereen yliopisto	26
3.15.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut.....	26
3.15.2. Elektroninen julkaiseminen Tampereen yliopistossa.....	27
3.16. Teatterikorkeakoulu	27

3.16.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut.....	27
3.17. Teknillinen korkeakoulu.....	28
3.17.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut.....	28
3.17.2. Elektroninen julkaiseminen Teknillisessä korkeakoulussa.....	30
3.18. Turun kauppakorkeakoulu.....	30
3.18.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut.....	30
3.19. Turun yliopisto.....	31
3.19.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut.....	31
3.20. Vaasan yliopisto.....	32
3.20.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut.....	32
3.21. Åbo Akademi.....	33
3.21.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut.....	33
4. Käytettävyys ja löytyvyys.....	34
4.1. Eräitä huomioita käytettävyydestä.....	35
5. Johtopäätöksiä.....	36
5.1. Yliopistokirjastojen tiedonhaun ja tallennuksen ratkaisumalleja.....	36
5.2. Elektronisen julkaisemisen näkymiä.....	39
Lähteitä	40
LIITE 1	
LIITE 2	

1. Johdanto

Tässä esityksessä tarkastellaan kahdenkymmenen suomalaisen yliopiston ja korkeakoulun verkossa julkaiseman aineiston tarjontaa ja yliopistokirjastojen kokoelmatietokantojen sisältöä elektronisen aineiston osalta. Lisäksi tarkastellaan aineiston luettelointia ja sisällönkuvailua erillisessä kokonaisuudessa (LIITE 1). Edelleen tehdään muutamia huomioita tiedonhausta sekä aineiston käytettävyydestä ja löytyvyydestä.

Suomen yliopistojen ja korkeakoulujen elektronisen julkaisemisen käytännön hallinnoimisessa ovat yliopistokirjastot olleet aktiivisessa roolissa joko koordinoimassa toimintaa tai luomassa jakeluympäristöjä. Julkaistu elektroninen aineisto leviää yleisesti yliopistokirjastojen aineistoluetteloiden ja tietokantapalvelujen välityksellä. Selvityksen pääpaino on Suomen yliopistojen ja korkeakoulujen oman elektronisen julkaisutuotannon ja verkkopalvelujen sisällöntarjonnan kartoittamisessa käyttöympäristössä. Painopiste on tiedon tarjonnassa ja sisällössä, sillä julkaisuformaatteja ja -tekniikoita on jo käsitelty kattavasti muilla tahoilla.

Esityksessä käsitellään seuraavia kysymyksiä:

1. Yliopistojen ja korkeakoulujen elektroninen julkaiseminen ja yliopistokirjastojen tietokantojen sisältö elektronisen aineiston osalta, mahdolliset elektronisen aineiston muut projektit
2. Sisällöntarjonnan kartoitus: kirjastotietokantojen ja verkkopalvelujen sisällöt (elektronisen aineiston aineistotyypit ja lukumäärät, tiedonhaku, löytyvyys ja käytettävyys)
3. Kirjastoammatillinen ulottuvuus: elektronisen aineiston luettelointi ja sisällönkuvailu (LIITE 1)
4. Johtopäätöksiä ja ehdotuksia (pohjatyönä sille, että mahdolliset yliopistokirjastojen väliset aineiston luettelointiyhteistyöneuvottelut voidaan aloittaa)

1.1. Selvityksen aineisto ja lähteet

Yliopistokirjastojen kirjastotietokantoihin luetteloitu elektroninen aineisto voidaan karkeasti ottaen jakaa kahteen ryhmään: teknisiin tallenteisiin ja verkkojulkaisuihin. Teknisiä tallenteita ovat CD-ROM ja DVD-levyt, levykkeet, DAT-nauhat jne., verkkojulkaisuilla tarkoitetaan verkon (Internet) välityksellä käytettävää ja verkossa julkaistua materiaalia, joka luonteeltaan on joko staattista (päätyneet - finite resources) tai dynaamista (ns. ongoing integrating resources). Aineiston hallinnoinnin ja identifioinnin kannalta tärkeintä on aineiston mahdollisimman tarkka kuvailu. Kuvailun perusteella taataan aineiston löytyvyys, ja aineiston tunnistamiseen tarvitaan erityistoimia, kuten erilaisia standardeja ja tunnuksia. Tämä koskee sekä teknisiä tallenteita että verkkojulkaisuja.

Aineistotyyppejä on useita: sarjajulkaisuja, lehtiä, artikkeleita, väitöskirjoja, CD-ROM-levyjä, tietokantoja ja muita verkkokäyttöön sopivia aineistoja – myös monografioita, moniviestimiä, av-aineistoa, levykkeitä, jopa yksittäisiä kotisivuja.

Kansallisista viitetietokannoista vain FENNICA-tietokanta on ilmainen, sen sijaan LINNEA-yhteistietokannat ovat yksityiskäytössä maksullisia, mutta paikan päällä kirjastoissa ilmaisia. Verkon välityksellä käytettävät muut kirjastotietokannat ovat käyttäjille maksuttomia, poikkeuksena ainoastaan Helsingin kauppakorkeakoulun Helecon-tietokannat. Kirjastotietokantojen sisältöä tarkastellaan tässä esityksessä yksinkertaisuuden vuoksi kolmen aineistoryhmän avulla, jotka ovat:

CD-ROM-levyt, elektroniset väitöskirjat ja elektroniset lehdet. Ryhmiä on läpi tekstin pyritty mahdollisimman kattavasti seuraamaan. Näitä aineistoja on myös pääsääntöisesti luetteloitu ja käsitelty yliopistokirjastoissa tällä hetkellä.

Yliopistojen ja yliopistokirjastojen verkkosivuilla voi kirjastokokoelmien lisäksi tutkia erilaisia tietokantamuotoisia palveluja, kuten lisensoituja kokotekstiaineistoja, artikkeleita, opinnäytteitä, hakemistoja jne. ja erilaisia digitoituja aineistoja (kuvia, ääntä, multimediaa). Kokotekstiaineistoja on asiakkaiden käytettävissä kustantajien ja muiden tekijänoikeudenhaltijoiden lisensoimina. Lisäksi verkon välityksellä on käytettävissä muita elektronisia kokoelmia, sikäli kun niitä a.o. yliopistolla ja jakelua hoitavalla kirjastolla on. Tarjonnan määrä vaihtelee suuresti, samoin sisältö ja saavutettavuus aineiston tarjoajasta riippuen.

Tämän esityksen aineisto on koottu verkosta yliopistojen ylläpitämillä kotisivuilta asiakkaiden ja muiden verkon käyttäjien vapaasti käytettävissä olevasta materiaalista. Aineisto on varustettu lähteisiin johtavilla linkeillä.

1.1.1. Yliopistokirjastojen tietokannat

Suluissa verkkolevityksessä käytettävän tietokannan lyhenne.

Helsingin yliopisto (HELKA ja LINNEA-yhteistietokannat: Arto, Viola, Manda, Fennica)
Helsingin kauppakorkeakoulu (Helecon)
Joensuun yliopisto (JoeCat)
Jyväskylän yliopisto (JykDok)
Kuopion yliopisto (Kuopus)
Kuvataideakatemia (Arsca)
Lapin yliopisto (Hilla)
Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu (Wilma)
Oulun yliopisto (Oula)
Sibeliuksen Akatemia (Arsca)
Svenska Handelshögskolan (Hanna)
Taideteollinen korkeakoulu (Arsca)
Tampereen teknillinen korkeakoulu (Tutcat)
Tampereen yliopisto (Tamcat)
Teknillinen korkeakoulu (Teemu)
Teatterikorkeakoulu (Arsca)
Turun kauppakorkeakoulu (Valpuri)
Turun yliopisto (Volter)
Vaasan yliopisto (Tria)
Åbo Akademi (Alma)

1.1.2. Tiedonhaku tietokannoista

Tiedonhaku aineistotyyppin mukaan on yliopistojen kirjastotietokannoista tällä hetkellä asiakkaan kannalta jokseenkin hankalaa. Tietokantojen hakuindeksointi ja aineiston tallennustapa (ja tietueiden ns. taso) vaikuttavat mm. tiedonhaun rajauksiin ja sitä kautta hakutuloksiin. Esim. samaa

elektronista julkaisua on voitu käsitellä joko painettuna tekstijulkaisuna tai elektronisena aineistona eri kirjastotietokannoissa. Tiedonhakijan on aineiston tallennustapaa ja tietokannan hakuindeksointi- ja hakukäytäntöjä tuntematta vaikea heti löytää optimaalisinta hakutapaa perushakuja (nimeke/tekijä) lukuun ottamatta. Ainoa tämän selvityksen kannalta validi tapa oli komentohaku/yhdistelmähu. Mainituilla hakumenetelmillä tulos ei kuitenkaan em. systä ole aivan luotettava.

Tiedonhaut tähän esitykseen tehtiin yliopistokirjastojen kokoelmatietokantojen asiakasnäytöltä. Tavallisimmin käytettiin komentohakua: ”elektroninen aineisto” and (diss? or väitösk?)/ and internet/ and ”cd-rom”. Käytössä oli myös yhdistelmähu: elektroninen aineisto (fraasina + kaikki sanat) and diss? väitösk? (mikä tahansa + kaikki sanat/opinnäyte)/ and cd? rom?/ and http?

2. Uusi vapaakappalelaki

Vapaakappalelakityöryhmän esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi vapaakappalelaki, jolla korvataan nykyinen vastaava lainsäädäntö¹. Kansallisen kulttuuriperinnön tuotteiden säilyttämiseksi sekä niiden saattamiseksi ensi sijassa tutkimuksen käyttöön painotuotteet ja monennetut ääntä, kuvaa tai tekstiä sisältävät tekniset tallenteet sekä verkkojulkaisut tulisi luovuttaa Helsingin yliopiston kirjastolle tuotteen laadusta riippuen yhdestä kuuteen kappaleena. Laissa säädettäisiin vielä poikkeuksista tähän luovutusvelvollisuuteen. Useana kappaleena luovutettavat tuotteet jaettaisiin myös eräille muille yliopistokirjastoille.

Työryhmän ehdotus kattaa sekä tekniset tallenteet, kuten CD-ROM ja DVD-levyt, että verkkojulkaisut, joilla tarkoitetaan kaikkia avoimien tietoverkkojen välittämiä aineistoja, myös tietokantoja. Verkossa vapaasti käytettävissä olevan aineiston osalta ehdotetaan säädettäväksi, että Helsingin yliopiston kirjasto tai sen valtuuttama taho huolehtisi dokumenttien keruusta automaattisen keruuhjelman avulla. Luovutusvelvollisuus koskisi tällöin ainoastaan teknisiä tallenteita sekä käyttörajoitusten alaisia verkkojulkaisuja.

Vuodesta 2001 lakiuudistusta on opetusministeriössä pohtinut joukkoviestinnän arkistointiprojekti. Uudistettava laki on nyt nimeltään Laki joukkoviestinnän arkistoinnista ja tarkoitus on sisällyttää kaikki sähköiset mediat samaan lakiin. Uusi laki kattaisi siten kaikki Suomessa julkaistut tai yleisön saataville tai vastaanotettavaksi asetetut joukkoviestinnän tuotteet. Painotuotteiden, teknisten tallenteiden ja verkkoaineistojen lisäksi siihen sisältyisivät myös radio- ja TV-aineistot sekä elokuvat. Laki astunee voimaan vuonna 2004.

Uuden lain tarkoituksena on nykyisen lain tapaan vapaakappaleiden pysyvä säilyttäminen, luettelointi sekä aineiston saattaminen tutkijoiden ja muiden tarvitsijoiden käyttöön. Vapaakappaleiden käyttöön sovellettaisiin tekijänoikeuslainsäädäntöä. Asiakkailta olisi vapaakappalekirjastoissa aineiston katseluoikeus vain tarkoitukseen varatuilla työasemilla, joilta laiton kopiointi on estetty.²

¹ Vapaakappalelaki 2000 –työryhmän muistio

² Ibid.

3. Elektroninen julkaiseminen Suomen yliopistoissa ja korkeakouluissa

3.1. Elektroninen julkaiseminen

Yliopistojen ja korkeakoulujen opinnäytteet sekä muut julkaisut - raportit, artikkelit ja tutkimukset - julkaistaan kasvavassa määrin elektronisesti. Yliopistojen tulisikin edistää elektronista julkaisemista, huolehtia julkaisujen laadusta sekä toimia siten, että elektronisten julkaisut ovat helposti löydettävissä ja käytettävissä. Yliopistokirjastot soveltuvat luonteensa puolesta hyvin tällaisen informaation kokoamis- ja välittämiskeskuksiksi.

Elektroninen julkaiseminen voidaan määritellä prosessiksi, jossa dokumentti on koko elinkaarensa ajan käytettävissä elektronisessa muodossa tai julkaisemiseksi, jonka lopputuote on elektronisessa muodossa. Aineistoa jaetaan ja luetaan tietovälineiden avulla. Elektroninen julkaiseminen on uusi kasvava tehtäväkenttä yliopistoissa. Kustannussyistä yliopistojen kannattaa turvautua olemassa oleviin organisaatioihin, joiden toimenkuvaa tarkistetaan sen sijaan, että perustettaisiin kokonaan uusia toimintayksiköjä.³ Yhteistyö kirjastojen, atk-keskusten ja mahdollisten julkaisutoimintaa hoitavien kustannusyksiköiden kanssa on keskeistä. Kirjastot ovat huolehtineet perinteisesti tietosisällöstä sekä vastanneet näiden sisältöjen kuvailusta ja säilytyksestä ja monilla kirjastoilla on jo nyt keskeinen vastuu yliopistojensa elektronisesta julkaisutoiminnasta.⁴

Elektronisia julkaisuja voidaan tallentaa ja jakaa eri muodoissa: magneettisina tai optisina muistivälineinä tai tietoverkossa. Magneettisia muistivälineitä ovat nauhat, kasetit, levykkeet, kiintolevyt, optisia välineitä ovat CD- ja CD-ROM-levyt. Tietoverkolla tarkoitetaan tavallisesti Internetiä ja sen WWW-esitystapaa. Elektroninen julkaiseminen tässä esityksessä tarkoittaa elektronisen aineistotiedon hallintaa ja järjestämistä verkkoympäristössä, mutta tiedon löytäminen ei ole helppoa eikä verkosta välttämättä aina löydä etsimäänsä.

Kirjastojen yhteisluetteloiden avulla on tavoiteltu säästöjä luetteloinnissa, sisäisten rutiinien automatisoinnissa ja tehokkuutta julkaisujen paikantamisessa. Kirjastoilla on käytössä on myös yhteinen Voyager-kirjastojärjestelmä, ja lisäksi yliopistokirjastoilla on omia palveluja erilaisten aineistotyyppeiden hallinnoimista varten.

Internet-julkaisut ovat pääosin HTML-muotoisia. HTML (Hypertext Markup Language) on merkkauskieli, jonka avulla pystyy kuvaamaan dokumentin ulkoasun muttei rakennetta. HTML on yksi SGML:n (Standard Generalized Markup Language) eräs rakennekuvaus. SGML sopii tiedon rakenteiden kuvaamiseen, muttei monimutkaisuutensa vuoksi verkkovälitykseen. XML (eXtensible Markup Language) pyrkii yhdistämään HTML:n helppokäyttöisyyden ja SGML:n monipuolisuuden. Lähes kaikki verkkodokumentit ovat kuitenkin vielä HTML-muotoisia. Adoben PDF-muoto yleistyy, mutta ongelmana on sen riippuvuus tietystä ohjelmasta ja se, että hakukoneet eivät kykene hakemaan sanoja PDF-dokumentista.⁵ Yhtä yhtenäistä tiedostomuotoa ei vielä ole löytynyt. Metatietojen liittäminen dokumenttiin on ratkaisu tähän ongelmaan. Toisen ongelma-alueen on muodostanut aineiston arkistointi. Miten sähköiset julkaisut voidaan arkistoida niin, että ne säilyvät kymmeniä, jopa satoja vuosia käyttökelpoisina?⁶

³ Sonkkila, 2000

⁴ Hakala, 1997

⁵ Heikkinen ja Palonen, 1999

⁶ Hakala, 2002

3.2. Helsingin yliopisto

3.2.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut

<http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/linnea/tietokannat.htm>

Helsingin yliopiston kirjasto saa maksuttomat vapaakappaleet kaikista kotimaisista painotuotteista sekä kuva- ja äänitallenteista. Tämä perustuu nykyiseen vapaakappalelakiin vuodelta 1980 sekä vapaakappaleasetukseen. Aineisto arkistoidaan kansalliskokoelmaan ja luetteloidaan Kansallisbibliografiaan. Suomessa on 6 vapaakappalekirjastoa, joihin aineisto välitetään. Laki ja asetus määrittelevät luovutusvelvollisuuteen kuuluvat painotuotteet sekä kuva- ja äänitallenteet.

HYK ylläpitää yliopistokirjastojen LINNEA-yhteistietokantoja, joita ovat Linda, Manda, Arto, Viola sekä FENNICA-tietokantaa, <http://fennica.linneanet.fi/> joka on Suomen Kansallisbibliografia ja joka sisältää tiedot Suomessa painetuista tai muuten valmistetuista kirjoista, lehdistä, sarjoista, kartoista, audiovisuaalisesta aineistosta sekä elektronisista tallenteista sekä ennakkotietoja lähiaikoina ilmestyvistä julkaisuista. Tietokannassa on tietoja ulkomailla ilmestyneistä julkaisuista, joiden tekijä on suomalainen tai jotka koskevat Suomea. Suomalaisten painettujen nuottien ja musiikkiaänitteiden viitteet löytyvät VIOLA-tietokannasta <http://viola.linneanet.fi/> ja artikkeliviitteet ARTO-tietokannasta. HYKin ylläpitämistä palveluista on vielä mainittava suomalaisten verkkolehtien luettelo SUOMA. <http://www.lib.helsinki.fi/suoma/>

LINDA on yliopistokirjastojen yhteisluettelo. <http://linda.linneanet.fi/>

Se sisältää Suomen kansallisbibliografian (FENNICA) sekä viitetiedot yliopistokirjastojen, Eduskunnan kirjaston, Varastokirjaston ja Turun ammattikorkeakoulun tietokantoihin sisältyvistä kirjoista, aikakauslehdistä ja sarjoista, kartoista, visuaalisesta aineistosta, arkistoista ja elektronisesta aineistosta tiedot ammattikorkeakoulujen kirjastojen, maakuntakirjastojen ja erikoiskirjastojen aikakauslehdistä. MANDA <http://manda.linneanet.fi/> on maakuntakirjastojen yhteisluettelo, jonka tiedontuottajina ovat yleisten kirjastojen keskuskirjasto ja maakuntakirjastot. Se sisältää kirjastojen kaikkia aineistotyyppisiä (lukuun ottamatta kausijulkaisuja, jotka löytyvät LINDAsta) koskevat luettelointitiedot. Kirjojen lisäksi on kartoja, musiikkiaänitteitä, videoita, äänikirjoja ja kuunnelmia, moniviestimiä, atk-tallenteita jne.

ARTO <http://arto.linneanet.fi/> on uusien kotimaisten artikkeleiden viitetietokanta. Aineistoa on kattavimmin 1990-luvun alusta, mutta myös vanhempaa artikkeliaineistoa koskevia viitteitä on runsaasti. ARTOon rekisteröidään artikkelit kattavasti n. 1000 jatkuvasti ilmestyvästä aikakauslehestä (ns. vastuulehdet). Artikkelitietueet ovat kaikilta tiedon alueilta ja tieteellisyyden asteilta. ARTOssa on runsaasti linkkejä artikkeleiden kokoteksteihin. Elektra-palvelu on käytettävissä ARTO-tietokannan kautta, mutta suuri osa kokoteksteistä vaatii käyttöluvan (Elektra-lisenssi).

Lisäksi käytettävissä on Helsingin yliopiston kirjastojen yhteinen kokoelmaluettelo HELKA <http://helka.csc.fi/> , johon luetteloidaan hankittuja kirjoja, aikakauslehtiä ja sarjoja, mutta ei aikakauslehtien eikä kokoomateosten artikkeleita. HELKAssa on tällä hetkellä tiedot n. 1 600 000 nimekkeestä, jotka sisältyvät yli 50 Helka-kirjaston kokoelmiin. Yliopiston kirjastojen lisäksi tietokantaan luetteloi kokoelmiaan myös kuusi yliopiston ulkopuolista kirjastoa.

Aineisto

Aineisto	CD-ROM	E-VÄITÖSK.	E-JULK.
LINDA	1644	1084	3571

Komentohaku ja yhdistelmähaku (marraskuu 2002). Elektroniset julkaisut sisältävät kaikenlaisia verkko välityksellä käytettäviä aineistoja. LINDAssa oli selvityksen ajankohtana tiettyjä ongelmia ns. välivaiheen siirtojen vuoksi, mutta tietokannan sisällön edustavuuden takia tähän kuitenkin otettiin mukaan saadut hakutulokset. Välivaiheen takia käytettävissä ei ollut koko tietokannan sisältämää aineistoa.

Aineisto	CD-ROM	E-VÄITÖSK.	E-JULK.
HELKA	408	785	1826

Komentohaku (marraskuu 2002). Elektroniset julkaisut sisältävät myös kaikenlaisia muita verkko välityksellä käytettäviä aineistoja (lehtiä, tietokantoja ym.).

Aineisto	CD-ROM	E-VÄITÖSK.	E-LEHDET
FENNICA	527	681	397

Komentohaku, marraskuu 2002.

Aineisto	E-LEHDET
SUOMA	online 711

SUOMAn sivuille aineiston kokonaismäärä tulostuu tietokannan ylläpidon puolelta reaaliajassa. Verkko lehdet ovat linkin avulla käytettävissä SUOMA-tietokannassa.

3.2.1.1. FinELib

Kansallinen elektroninen kirjasto, FinELib <http://www.lib.helsinki.fi/finelib/> on konsortio, joka muodostuu yliopistoista, ammattikorkeakouluista, tutkimuslaitoksista ja yleisistä kirjastoista. FinELib hankkii kansainvälisiä ja kotimaisia elektronisia aineistoja tutkimuksen, opetuksen ja oppimisen tueksi ja neuvottelee jäsenyhteisöilleen käyttöoikeussopimuksia elektronisiin aineistoihin. Helsingin yliopiston kirjasto vastaa FinELibin toiminnasta ja sen kehittämisestä ohjausryhmän määrittelemien linjausten mukaisesti. FinELibin toiminta on organisoitu siten, että sidosryhmillä on mahdollisuus vaikuttaa toiminnan kehittämiseen kolmen ryhmän kautta.

Elektronisia aineistoja hankitaan käyttäjiltä saadun palautteen ja asiantuntijaryhmien palautteen perusteella. Sopimuksissa noudatetaan rehtorien neuvoston ja yliopistokirjastojen johtajien hyväksymää kansainvälistä lisenssipolitiikkaa. FinELibin välittämiin palveluihin kuuluu noin 6000 elektronista lehteä, 90 viitetietokantaa, sanakirjoja ja useita hakuteoksia. Kaikki tieteenalat otetaan huomioon aineistohankinnoissa.

Aineisto

	E-LEHDET
Aineisto	FinELib
LINDA	3496

(Luku perustuu FinELibin luetteloinnin omiin tilastoihin, elokuu 2002)

3.2.1.2. E-thesis

<http://ethesis.helsinki.fi/>

E-thesis-palvelu julkaisee Helsingin yliopiston opinnäytteitä, etupäässä väitöskirjoja, mutta myös pro gradu- ja lisensiaatintöitä. Palvelua ylläpitää Helsingin yliopiston kirjasto ja se on vapaasti käytettävissä myös yliopiston ulkopuolelta. Väitöskirjan julkistaminen kirjaston ylläpitämällä E-thesis -palvelimella on väittelijälle ilmaista edellyttäen, että kirjastoon toimitetaan valmiina kaikki tarvittavat dokumentit ja tiedostot. Julkaisemista varten väitöskirjan aineisto täytyy muokata soveltuvaan elektroniseen muotoon, PDF- ja/tai HTML-tiedostoiksi. Julkaistavien dokumenttien täytyy kuitenkin täyttää tietyt tekniset laatuksiteerit.⁷

Aineisto

Aineisto	VÄITÖSK.	PRO GRADUT	LIS.TYÖT
E-thesis	640	141	10

(Luvut perustuvat E-thesiksen omiin tilastoihin, lokakuu 2002)

3.2.1.3. Elektra

<http://www.lib.helsinki.fi/elektra/>

Elektra on elektronisessa muodossa olevien tekijänoikeuden alaisten dokumenttien julkaisupalvelu, jonka tuottamiseen osallistuvat Helsingin yliopiston kirjasto, Tieteellisten seurain valtuuskunta ja Kopiosto. Elektran aineistoon kuuluu lähes 8000 kokotekstimuodossa saatavilla olevaa artikkelia 36:sta keskeisestä lehdestä, jotka pääasiassa ovat Tieteellisten seurain valtuuskunnan jäsenorganisaatioiden julkaisuja. Aineistoa ovat myös eräät vuosikirjat sekä historian alaan kuuluvat väitöskirjat. Elektrassa edustettuja tieteenaloja ovat fysiikka, bio- ja ympäristötieteet, maantiede, metsätiede, eläinlääketiede, historia, kielitiede, kirjallisuus, kasvatustiede, yhteiskuntatieteet ja tiedepolitiikka.

Elektran aineisto on käytettävissä ARTO-tietokannan kautta Suomen yleisissä kirjastoissa, ammattikorkeakouluissa, useimmissa yliopistoissa sekä muutamissa muissa laitoksissa. Aineiston käyttö edellyttää sopimusta, ja sitä varten tarvitaan kiinteä IP-osoite. ARTO:n kautta aineisto on haettavissa PDF-muotoisena kokotekstitiedostoina luettavaksi. <http://arto.linneanet.fi/>

⁷ Ilva, 2000

Aineisto

Aineisto	E-ARTIKKELIT	E-VÄITÖSK.	E-JULK.
ELEKTRA	7694	44	48

(Luvut perustuvat Elektran omiin tilastoihin, lokakuu 2002)

Aineisto	ELEKTRA- LISENSSI
ARTO	6824

Artikkeleiden ja muun aineiston kokonaismäärä lokakuussa 2002.

3.2.2. Elektroninen julkaiseminen Helsingin yliopistossa

Väitöskirjan voi Helsingin yliopistossa julkistaa kahdella tavalla, elektronisena verkkojulkaisuna tai perinteisesti painettuna. Jos väitöskirja julkaistaan ainoastaan painettuna, väittelijän on luovutettava yliopistolle ja Helsingin yliopiston kirjastolle väitöskirjoja 166 kpl, verkkoväitöskirjasta riittää tiedekunnasta riippuen 30-60 kpl - lukuihin sisältyy lakisääteiset 6 vapaakappaletta. Verkkoversion voi tehdä itse tai palvelun voi ostaa Yliopistopainolta tai joltain muulta toimittajalta. Helsingin yliopistossa voi julkaista elektronisesti väitöskirjoja ja muita opinnäytteitä (pro gradu –töitä) yliopiston E-thesis palvelun välityksellä. Vuonna 2000 verkkojulkaisujen tuottaminen siirtyi Yliopistopainolle, jolloin toiminnasta tuli maksullista.

Väittelijä ja Helsingin yliopiston kirjasto solmivat julkaisusopimuksen, jossa väittelijä antaa luvan teoksensa julkaisemiseen verkossa. Tekijänoikeus säilyy väittelijällä, ja artikkeliväitöskirjoista julkaistaan ainoastaan yhteenveto-osa. Väittelijän kannalta vaivattomoin vaihtoehto on teettää väitöskirjan verkkoversio Yliopistopainossa. Tällöin Yliopistopaino huolehtii verkkoversion ja nimiösivun laatimisesta sekä tiedostojen toimittamisesta Helsingin yliopiston kirjastoon. Verkkojulkaisusopimus solmitaan yliopiston kirjaston kanssa. PDF-version tuottamiseen tarvitaan useimmissa tapauksissa Adoben Acrobat-ohjelman maksullinen versio, jonka avulla tekstinkäsittely- tai taittotiedostoista saa tulostettua PDF-muotoisen julkaisun. PDF-tiedoston lisäksi väittelijän tulee toimittaa Helsingin yliopiston kirjaston tietoverkkopalveluihin julkaisun HTML-muotoinen nimiösivu, jonka laatimiseen on suositeltavaa käyttää E-thesis-palvelun verkkosivuilta löytyvää automaattista lomaketta. Lomaketta täytettäessä tarvittavia tietoja ovat mm. elektronisen version ISBN-numero ja PDF-tiedoston koko. Kaikki palvelussa julkaistut tekstit ovat PDF-muodossa, osa on julkaistu myös HTML-versiona. Kirjoittaja voi ostaa väitöskirjan työstämiseen liittyvää palvelua muualtakin kuin Yliopistopainosta.⁸

Väitöskirjan elektroninen versio julkaistaan ripustusajan alkaessa eli kymmenen päivää ennen väitöstilaisuutta. Jos väittelijä toimittaa julkaistavan version suoraan Helsingin yliopiston kirjaston tietoverkkopalveluihin, se on hyvä toimittaa vähintään viikkoa ennen ripustusajan alkamista.

Helsingin yliopiston kirjasto vastaa seuraavista E-thesikseen liittyvistä töistä: palvelimen ylläpito, töiden julkaiseminen, aineiston luettelointi ja pitkäaikaissäilytys. Lisäksi kirjasto hallinnoi

⁸ Ilva, 2000

sopimuksiin perustuvia yliopiston oikeuksia ja antaa opastusta opinnäytteiden ja raporttien kirjoittajille. Palvelussa ovat mukana Helsingin yliopiston tiedekunnat ja yliopiston atk-osasto.⁹

3.3. Helsingin kauppakorkeakoulu

3.3.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut

<http://www.hkkk.fi/finnish/>

Helsingin kauppakorkeakoulun kirjaston kokoelmissa on satatuhatta kirjaa (vuodesta 1980 alkaen), jotka löytyvät BILD- ja HELCAT- tietokannoista. Kotisivut: <http://helecon.hkkk.fi/kirjasto/> Tietokannat ovat muuten samansisältöisiä, mutta HELCAT kertoo sen, onko kirja saatavissa. BILD puolestaan tarjoaa monipuolisemmat hakumahdollisuudet. Saatavilla on myös aihepiireittäin järjestetty yleiskoeelma ja valikoima vanhaa taloustieteellistä kirjallisuutta. Kirjatielokannat HELCAT ja BILD sisältävät tiedot myös Kauppakorkeakoulun julkaisuista ja kansainvälisistä työpapereista. Tietokannat sisältävät noin 120 000 viitettä ja painottuvat liiketaloustieteeseen ja kansantaloustieteeseen. Kirjasto on World Bankin, Asian Development Bankin ja Inter-American Development Bankin tallennekirjasto. Erikoiskokoelmina löytyvät Aasian, Etelä-Amerikan ja Venäjän ja Baltian kokoelmat. HELCAT-tietokantaa voi käyttää vain HKKK:n kampuksen lähiverkossa.

Helecon ® on Helsingin kauppakorkeakoulun kirjaston maksullisten tietopalvelujen rekisteröity tavaramerkki. Kaikki Helecon-tietokannat ovat käytettävissä maksutta Kauppakorkeakoulun verkossa. <http://helecon.hkkk.fi/> Helecon tietokannat ovat osa HKKK:n kirjaston Helecon-tietopalveluja, joiden käyttö edellyttää käyttösovimusta. Helecon Online-tietokantoja: Helecon MIX yhteistietokanta (kirjat, artikkelit, HKKK:n pro gradut), BILD (HKKK:n kirjaston kirjat), Finp (Suomalaiset talouden alan lehtiartikkelit), Scima (ulkomaiset talous- ja business- julkaisut), THES (HKKK:n pro gradut), Asia Aasian ja Tyynenmeren talousalueen informaatiota), Scamp (Talousalan pohjoismainen tietokanta).

Kirjastoon tilataan n. 1200 koti- ja ulkomaista lehteä, jotka ovat Journals-lehtitietokannassa. Journals-tietokanta sisältää tiedot Helsingin kauppakorkeakoulun kirjastoon tilatuista painetuista lehdistä sekä linkit lehtipalvelujen kautta käytettävissä oleviin elektronisiin lehtiin. Kauppakorkeakoulun sopimuskäytössä olevien elektronisten lehtipalvelujen, kuten Proquest-, EBSCO-, MCB- ja Academic Press'in lehdet ovat käytettävissä vain Helsingin kauppakorkeakoulun lähiverkon kautta, esim. kirjaston työasemilta. Artikkelien kokotekstejä sisältävien lehtien ohella palveluissa on myös lehtiä artikkelitiivistelmin ja/tai sisällysluetteloihin. Journals-tietokannasta on yhteys yliopiston verkossa suoraan yli 3500:een sähköiseen lehteen. Journals-tietokannassa voi etsiä myös aiheen mukaan. Helecon-SCIMA -tietokannan ulkomaiset lehdet löytyvät kirjastosta, samoin Helecon-Asia -tietokannan alkuperäisaineistot.

Uusimmat kotimaisten pörssiyritysten vuosikertomukset löytyvät digitaalisina kirjaston ylläpitämältä Yrityspalvelimelta. Yliopiston verkossa olevat sähköiset hakemistot ja tiedonlähteet ovat Kauppakorkeakoulun kampuskirjastossa. Avoimeen linkkirjastoon on kerätty eri aihealojen aineistoja. Kauppakorkeakoulun digitaalisia kurssimateriaaleja löytyy opiskelijapalvelimen sivuilta. Graduista voi etsiä aiheen ja tekijän mukaan Helecon THES-tietokannasta.

⁹ Ilva, 2000

Aineisto

Helsingin kauppakorkeakoulu julkaisee vuosittain noin 20 väitöskirjaa. Opinnäytteitä ei toistaiseksi julkaista elektronisesti. Koska Helecon-tietokantojen käyttö edellyttää käyttösopimusta, jää aineiston yksityiskohtaisempi tarkastelu toiseen yhteyteen.

3.4. Joensuun yliopisto

3.4.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut

<http://www.joensuu.fi/joyindex.html>

Joensuun yliopiston kirjastolaitoksen muodostavat pääkirjasto sekä yliopiston eri yksiköihin perustetut erilliskirjastot. Koko kirjastolaitoksen kokoelmat käsittävät noin 950 000 nidettä, joista pääkirjastossa on 750 000 nidettä. Painettujen julkaisujen lisäksi kokoelmissa on elektronista aineistoa, CD-ROM-levyjä, mikrofilmattua aineistoa sekä av-aineistoa sekä erikoiskokoelmia. Kotisivut: <http://www.joensuu.fi/library/>

Suurin osa pääkirjaston kotimaisesta kirjallisuudesta saadaan vapaakappaleina. Joensuun yliopiston kirjastolla on ollut Eduskunnan kirjaston kanssa jaettu vapaakappaleoikeus vuodesta 1981 lähtien. Vapaakappalekokoelma käsittää lähes kaikki Suomessa painetut vapaakappaleina saadut kirjat ja lehdet kyseisestä vuodesta alkaen. Vapaakappalekokoelmaan kuuluvat julkaisut eivät kaikki sisälly kirjaston JoeCat-luetteloon. <http://joecat.linneanet.fi/> Tietoja niistä voi etsiä LINDA-yhteisluettelosta tai FENNICA-tietokannasta. Kirjaston aineistosta n. 80% sisältyy JoeCat-kokoelmaluetteloon.

Joensuun yliopiston kirjasto on toiminut Eurotietokeskuksena vuodesta 1984 lähtien.. Aineistonsa keskuskeskukset saavat ilmaiseksi Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimistolta Luxemburgista. Kokoelman painopiste on virallisaineiston lisäksi yhteiskuntatieteissä. JoeCat-tietokannassa on mahdollista selata painettuja kokoelmia paikkamerkin mukaan. Keskeinen lainsäädäntöaineisto on saatavissa sekä painetussa, mikrofilmatussa että elektronisessa muodossa. Vuosina 1984-1994 Joensuun yliopiston kirjaston Eurotietokeskus sai painetut ja mikrofilmatut julkaisut englanninkielisinä. Vuodesta 1995 julkaisut ovat pääasiassa suomenkielisiä.

Pääkirjastoon tulee n. 2500 tieteellistä aikakauslehteä yliopiston eri tieteenaloilta. Tiedot kaikista lehdistä löytyvät JoeCat-luettelosta. Kirjastolla on käyttöoikeus lukuisiin elektronisiin lehtiin, joihin on pääsy kirjaston kotisivujen kautta Internetissä. Käytettävissä on noin 1700 eri alojen tieteellistä lehteä, joista suurin osa on hankittu FinELibin kautta.

Joensuun yliopiston verkossa käytettävä aineisto on koottu E-kirjastoon kirjaston kotisivuille. Käytettävissä on kokotekstilehtiä ja artikkeleita (FinELibin lehtiä), ulkomaisia tietokantapalveluja (kokoteksti- ja viitetietokantoja), kotimaisia kirjasto-, artikkeli- ja viitetietokantoja (Linnea-kirjastot), sanakirjoja, tietosanakirjoja. Avoimessa linkkikirjastossa on koti- ja ulkomaisia hakukoneita ja hakemistoja. JOEPUB on kirjaston verkkokauppa, jonka välityksellä voi hankkia vuosien 1994-2002 julkaisuja seuraavilta aloilta: humanistiset tieteet, kasvatustieteet ja psykologia, matematiikka ja luonnontieteet, metsätiede, teologia sekä yhteiskunta- ja taloustieteet.

Aineisto

Aineisto	CD-ROM	E-VÄITÖSK.	E-LEHDET
JoeCat	215	33	1624

Komentohakutulos, marraskuu 2002. Elektroniset lehdet ovat pääosin kansallisella lisenssillä hankittuja verkkolehtiä.

Joensuun yliopiston biologian väitöksistä (PhD Dissertations in Biology) on yliopiston sivuilla olemassa erillinen luettelo (<http://bio.joensuu.fi/PhD/diss.htm>). Vuosilta 1997-1999 väitöksistä on vain tiivistelmät; vuodesta 2000 alkaen väitökset (16 kpl) on luettavissa myös kokotekstinä. Joensuun yliopiston tietojenkäsittelytieteen laitoksen väitöskirjoista ja tiivistelmistä on luettelo verkossa (muutama luettavissa kokotekstinä).

<http://cs.joensuu.fi/pages/amanuenssi/research/research.html>

Muu aineisto

Joensuun yliopistossa toimii Mediakulttuurin keskus, joka on Suomen kielen ja kulttuuritieteiden laitoksen alaisuudessa toimiva ESR-rahoitteinen hanke. <http://www.joensuu.fi/yleisesti/index.html> Keskus harjoittaa tuotantotoimintaa itsenäisesti sekä erilaisten yhteistyöprojektien kautta ja tuottaa tutkimusjulkaisuja ja seminaareja, koulutusta, oppimateriaalia ja koulutuksen myötä harjoitustöitä sekä erilaisia uusmedian sisältöinnovaatioita. Keskuksen erikoisaloja ovat uusmedian sisältöjen ja käytäntöjen tutkimus, alan sisältöasiantuntijoiden koulutus sekä luova sisältötuotanto. Keskuksen sivuilla on nähtävänä ja kuultavana hankkeen tuotantoa vuodesta 1997 lähtien (CD-ROM-multimediaa, radio-ohjelmia, verkkolehtiä, WWW-sivustoja).

3.4.2. Elektroninen julkaiseminen Joensuun yliopistossa

ELEF-hankkeen (Electronic Library of Eastern Finland) tavoitteena on kehittää Itä-Suomen alueen elektronisia kirjasto- ja tietopalveluja. ELEF-hankkeeseen kuuluneen Elektroninen julkaiseminen -osaprojektin tarkoituksena oli selvittää, miten väitöskirjojen ja muiden tutkimusten verkkojulkaiseminen voidaan toteuttaa Joensuun yliopistossa. Projektin tuotoksena valmistui vuonna 2001 elektronisen julkaisemisen malliluonnos, joka käsittää väitöskirjojen elektronisen julkaisemisen sekä painettujen väitöskirjojen tarpeenmukaisen painatuksen. Julkaisuluonnoksessa esitettiin työnkulun ja dokumenttien hallintamalliksi kolmitasoista julkaisutietokantaa.¹⁰ Toistaiseksi hanke ei Joensuun yliopistossa ole edennyt luonnoksia pidemmälle.

3.5. Jyväskylän yliopisto

3.5.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut

<http://www.jyu.fi/>

Jyväskylän yliopiston pääkirjaston suurimmat kokoelmat ovat yleiskokoelma ja Fennica.

<http://kirjasto.jyu.fi/showtext.php?lang=fin&keyword=etusivu>

Pääkirjaston ohella toimivissa palvelukirjastoissa on omat kokoelmansa, joihin kuuluu myös paljon elektronista aineistoa sekä erikoiskokoelmia. Kokoelmissa on n. 1,5 milj. teosta ja saapuvia lehtiä n.

¹⁰ Lumatjärvi ja Naumanen, 2001

9000 kappaletta. Asiakkaiden käytössä on koti- ja ulkomaisia tietokantoja sekä yli 5000 elektronista lehteä. JYK on vapaakappalekirjasto, Euroopan Unionin EDC-tallekirjasto ja kasvatustieteiden, psykologian ja liikuntatieteiden keskuskirjasto.

Yleiskokoelmaan kuuluvat pääkirjastoon ostettu ulkomainen ja kotimainen kirjallisuus, kausijulkaisut, sanomalehdet sekä Jyväskylän yliopiston kurssikirjat ja opinnäytteet. Kokoelman vanhin teos on vuodelta 1472, uusin aineisto on jo osittain saatavissa elektronisessa muodossa. Erityistä huomiota on kiinnitetty kasvatustieteiden, psykologian ja liikuntatieteiden kokoelmiin. Yleiskokoelman tiedot löytyvät lähes kokonaan JYKDOK-tietokannasta. <http://jykdok.csc.fi/> Jyväskylän yliopiston opinnäytteistä on tiedot JYKDOKissa vuodesta 1977 alkaen. JYKDOKista pääsee suoraan käsiksi verkkoaineistoon linkin välityksellä. Jyväskylän yliopiston kirjaston Fennica-kokoelma käsittää vapaakappaleina saadut ja muutoin hankitut kotimaiset julkaisut.

Jyväskylän yliopiston laitokset ja erillislaitokset julkaisevat yli seitsemääkymmentä tieteellistä julkaisusarjaa ja Jyväskylän yliopisto julkaisee kymmentä yliopistosarjaa, jossa julkaistaan väitösoinnäytteitä sekä muita tutkimuksia. Jyväskylän yliopistossa hyväksytyt opinnäytteet (pro gradu-, laudatur- ja liseniaatintyöt) ovat luettavissa elektronisina vuodesta 1997 lähtien. Julkaisujen tiedot haettavissa myös JYKDOKista; poikkeuksena ovat matemaattis-luonnontieteellisen tiedekunnan työt, salaisiksi merkityt sekä ne, joille ei ole annettu lupaa verkossa julkaisemiseen. Nämä työt ovat luettavissa vain palvelu- tai laitoskirjastoissa. Jyväskylän yliopiston kirjaston julkaisuyksikkö ylläpitää sivuillaan väitöskirja- ja sarjaluetteloja, joita on mahdollista ostaa suoraan julkaisuyksikön verkkokaupasta (Ostoskassi). Julkaisuista on käytettävissä myös kokotekstiversioita sekä suomen- ja englanninkielisiä tiivistelmiä.

Jyväskylän yliopistossa käytettävissä olevat verkkolehdet ovat haettavissa JYKe-tietokannasta aakkosellisesti tai aloittain. Käyttäjien tunnistus perustuu IP-osoitteeseen; käyttäjätunnuksin avautuvia lehtiä on kuitenkin vain muutamia. Valtaosa verkkolehdistä saadaan FinELib-yhteishankintana ja lähes kaikkien lehtien sisällysluettelot ja toisinaan myös abstraktit ovat verkossa kenen tahansa luettavina, mutta kokonaiset artikkelit näkyvät vain tilaajille.

JYKe on elektronisten aineistojen tietokanta. Se sisältää koti- ja ulkomaisia eri tieteenalojen tietokantoja, elektronisia kokotekstilehtiä, hakuteoksia ja sanakirjoja. Kirjastossa on multimediakokoelma, johon kuuluu mm. tietosanakirjoja, kielten opetuspaketteja, taidetta, journalistiikkaa, historiaa, luonnontieteitä, EU-tietoutta. Multimediakokoelmassa on sekä kotiin lainattavia että lukusalikäyttöön annettavia levyjä. Kokoelma on luetteloitu JYKDOK-tietokantaan. Libraria-tietokanta esittelee kirjaston kulttuurihistoriallisesti tai bibliofiilisesti arvokkaita teoksia verkossa.

Aineisto

Aineisto	CD-ROM	E-VÄITÖSK.	E-JULK.
JYKDOK	379	66	5287

Komentohaku, marraskuu 2002. Elektroniset väitöskirjat ovat Jyväskylän yliopiston omia verkkoväitöskirjoja. Elektroniset julkaisut sisältävät kaiken tyyppisiä aineistoja (lehtiä, muita opinnäytteitä, tietokantoja jne., FinELibin ja JYKen aineistoja).

3.5.2. Elektroninen julkaiseminen Jyväskylän yliopistossa

Jyväskylän yliopistossa hyväksytyt opinnäytteet, pro gradu-, laudatur- ja lisensiaatintyöt, ovat olleet verkossa luettavissa vuodesta 1997 lähtien. Poikkeuksena ovat matemaattis-luonnontieteellisen tiedekunnan työt, salaisiksi merkityt sekä ne, joille ei ole annettu lupaa verkossa julkaisemiseen. Nämä työt ovat luettavissa vain palvelu- tai laitoskirjastoissa.

Tieteellinen tutkimus painatetaan julkaisuksi tai voidaan julkaista myös tai vain elektronisessa muodossa. Jyväskylän yliopistosarjojen julkaisujen copyright-oikeus on Jyväskylän yliopistolla. Kirjoittaja muokkaa tai muokkauttaa itse käsikirjoituksensa ohjeiden mukaisesti ja toimittaa sen julkaisutoimittajalle hyvänä (Laser) paperitulosteena, levykkeellä tai tiedostona PostScript- tai PDF-muodossa. Työ voidaan muokata myös julkaisuyksikössä. Kirjoittaja täyttää verkkojulkaisusopimuslomakkeen (Jyväskylän yliopiston kirjaston sivulla) ja toimittaa sen allekirjoitettuna kirjaston Kirjavtriiniin, joka on kirja- ja tarvikemyymälä Jyväskylän yliopiston kirjastossa. Tekijä antaa kirjastolle oikeuden saattaa teoksensa avoimen tietoverkon välityksellä yleisön saataville selailtavaksi, kopioitavaksi ja tulostettavaksi. Opinnäyte varastoidaan kirjaston palvelimelle, jolloin se on käytettävissä JYKDOKin kautta. Elektronisten dokumenttien jakelusta vastaa yliopiston kirjasto. Dokumentit ovat vapaasti selattavissa ja tulostettavissa Tutkielmapankista. Jyväskylän yliopiston kirjasto huolehtii myös siitä, että teos rekisteröidään asianmukaiseen kirjastoluetteloon tai -luetteloihin ja tarjoaa pääsyn itse julkaisuun.¹¹

Väittelijän tehtäviin kuuluu tavan mukaan antaa täydelliset kappaleet väitöskirjastaan vähintään 10 arkipäivää ennen väitöstilaisuutta sen yliopistoyhteisön jäsenille, jossa hän väittelee. Jyväskylän yliopiston kirjasto ei suorita tekijälle korvausta teoksen käytöstä eivätkä sopijapuolet peri yleisöltä maksua tai korvausta julkaisun verkkokäytöstä tai omatoimisesta paperitulostuskappaleen valmistamisesta.

3.6. Kuopion yliopisto

3.6.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut

<http://www.uku.fi/>

Kuopion yliopiston kirjastossa on Kuopion yliopiston, avoimen korkeakoulun ja kesäyliopiston kurssikirjoja, tutkimuskirjallisuutta, kausijulkaisuja sekä opinnäytteitä.

Kotisivut: <http://www.uku.fi/kirjasto/> Kirjoja löytyy yli 200 000 nidettä, jatkuvasti tulevia kausijulkaisuja noin 1800 nimekettä. Kokoelmissa on myös tietokantoja, elektronisia julkaisuja ja WWW-aineistoa. Kokoelmien alat ovat farmaseuttiset ja luonnontieteet, lääketiede, sosiaalitieteet, terveystieteet, ympäristötiede. Tiedot kirjastossa olevasta aineistosta lehtiartikkeleita lukuun ottamatta on tallennettu KUOPUS-tietokantaan. <http://kuopus.csc.fi/> Tietokannassa on noin 80 000 nimekettä. KYS – tieteellinen kirjasto on sairaalan henkilökunnan ammattikirjasto ja Kuopion yliopiston lääketieteellinen kirjasto, joka on avoin julkinen kirjasto.

Kuopion yliopiston kirjasto on hankkinut asiakkaiden käyttöön useita erilaisia tietokantoja ja CD-ROM -levyjä terveystieteiden, luonnontieteiden ja sosiaalitieteiden aloilta. Tietokannat sisältävät pääasiassa kirjallisuusviitteitä ja erilaisia faktatietoja. Elektronisten lehtien ja tietokantojen etäkäyttöpalvelun avulla voi käyttää Kuopion yliopiston kirjaston hankkimia elektronisia lehtiä ja tietokantoja yliopiston paikallisverkon ulkopuolelta. Electronic Journal Collection –etäkäyttö

¹¹ Olsbo, 2000

sisältää kokotekstiaartikkeleita yli 4000 tieteellisestä ja muusta aikakauslehdestä. Käyttö on sallittua Kuopion yliopiston ja Kuopion yliopistollisen sairaalan henkilökunnalle, tutkijoille ja opiskelijoille. Kuopion yliopiston kirjaston tilaamien lehtien lisäksi tarjolla on laaja kokoelma FinELibin kautta hankittuja julkaisuja. Kirjaston tilaamat painetut lehdet vuonna 2002 -listassa on lueteltu kaikki Kuopion yliopiston kirjaston vuonna 2002 tilaamat painetut lehdet. Lähes kaikkien lehtien kotisivut on myös linkitetty listalle. Sivulla on yleistietoa lehdistä sekä uusimpien numeroiden sisällysluetteloita ja artikkelien tiivistelmiä. Lisäksi sivulla on linkkejä hakuteoksiin, verkkokirjakaappoihin ja suomalaisiin elektronisiin opinnäytteisiin.

Osa tietokannoista on täysin vapaasti käytettävissä, osa toimii vain Kuopion yliopiston ja Kuopion yliopistollisen sairaalan (KYS) verkossa. Tietokantojen käyttö on maksutonta paikan päällä kirjastossa, yliopistossa ja Kuopion yliopistollisessa sairaalassa.

Aineisto

Aineisto	CD-ROM	E-VÄITÖSK.	E-LEHDET
KUOPUS	109	5	124

Komento- ja yhdistelmähaku, marraskuu 2002. Verkkolehtiä voi käyttää vain KYS:n verkossa.

Kuopion yliopiston sivuilta (<http://www.uku.fi/tutkimus/vaitokset/>) on pääsy yliopistossa vuosina 1997-2002 tarkastettujen väitösten tiivistelmiin. Vain pieni osa (19 kpl) väitöksistä on luettavissa kokotekstinä. KUOPUS-tietokantaan väitöskirjat on luetteloitu monografioina.

3.6.2. Elektroninen julkaiseminen Kuopion yliopistossa

Kuopion yliopistossa väitöskirjaa ei ole välttämätöntä painaa ollenkaan, vaan se voidaan tallentaa painatuskeskuksen elektroniseen julkaisuvarastoon, josta tulostetaan tarvittaessa kopioita. Tekijän luvalla väitöskirjat ja muut yliopiston julkaisusarjat voidaan julkaista kokonaisuudessaan myös Kuopion yliopiston WWW-sivuilla, mutta artikkeliväitöskirjoista julkaistaan vain yhteenvedon-osa. Painatuskeskus toimittaa julkista näytteillepanoa varten Kuopion yliopiston kirjastoon kolme kappaletta väitöskirjoja vähintään kymmenen päivää ennen väitöstilaisuutta. Väitöskirja voidaan painaa kokonaisuudessaan monografiana tai niin sanottuna artikkeliväitöskirjana artikkelikopioineen tai eripainoksineen ennen väitöstilaisuutta.

Opetusministeriön suositusten mukaisesti tohtoriksi väittely voi tapahtua myös ilman väitöskirjan julkaisemista painettuna. Tällaisissa tapauksessa riittää, kun väittelijä toimittaa kolme kappaletta väitöskirjaansa artikkeleineen kirjastoon nähtäväksi. Kuopion yliopiston julkaisusarjojen väitöskirjat julkaistaan sekä painettuna että verkkoversiona, edellyttäen, että väittelijä toimittaa työstä kirjastolle PDF-version.

Digitaalista versiota varten väittelijä toimittaa väitöskirjan PDF-tiedoston julkaisutoimikunnan sihteerille. Jos painopaikkana on Kuopion yliopistopaino, voi painon kanssa sopia PDF-tiedoston tuottamisesta ja toimittamisesta. PDF-tiedoston voi tehdä myös itse. Erillisistä osajulkaisuista ja yhteenvedon-osaista koostuvassa artikkeliväitöskirjassa digitaalinen versio voidaan julkaista vain yhteenvedon-osuudesta. Tällöin väittelijän tulee toimittaa PDF-tiedostona versio, josta muualla

julkaistut artikkelit on poistettu. Tekijänoikeuslain mukaan tekijällä on tekijänoikeus teokseensa, ellei kustannussopimuksessa toisin sovita.¹²

3.7. Kuvataideakatemia

3.7.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut

<http://www.kuva.fi/info/info/index.html>

Kuvataideakatemia on kuvataiteen yliopisto, jonka tehtävänä on antaa maan korkeinta yliopistotasoisista tiedollista ja käytännöllistä kuvataiteen sekä siihen liittyvien ammattialojen ylintä opetusta maassamme. Akatemian edeltäjiä ovat olleet Suomen Taideyhdistyksen piirustuskoulu (per. vuonna 1848) ja Suomen Taideakatemian koulu. Kuvataideakatemista tuli yliopisto vuonna 1998.

Kuvataideakatemian kirjaston tehtävänä on tarjota Kuvataideakatemian opiskelussa ja opetuksessa tarvittavaa kirjasto- ja tietopalvelua. <http://www.kuva.fi/info/info/index.html>
Kirjastossa vajaa 7000 pääasiassa kuvataiteita käsittelevää teosta, taiteilijamonografioita, taidehistoriaa ja -teoriaa sekä muuta opetukseen liittyvää kirjallisuutta ja tietoaineistoa, mm. äänitaidetta äänitteinä.

Kuvataideakatemian kokoelmaviitteet on luetteloitu taidekorkeakoulujen kirjastojärjestelmään ARSCAan. Tiedonhaku tarvitsemastaan kirjallisuudesta voi suorittaa ARSCAn lisäksi LINNEA-yhteistietokannasta, johon on luetteloitu yliopistokirjastojen kokoelmatiedot. Tarjolla on myös FinELibin tietokantoja, joista voi etsiä kirjallisuutta ja artikkeliaineistoa. Vuosittain kirjastoon tilataan n. 60 taide- ja kulttuurilehteä.

Aineisto

Kuvataideakatemialla ei ole elektronista julkaisutoimintaa. ARSCA-tietokannan <http://arsca.csc.fi/> sisältöä käsitellään tarkemmin Taideteollisen korkeakoulun yhteydessä.

3.8. Lapin yliopisto

3.8.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut

<http://www.urova.fi/>

Lapin yliopisto on perustettu vuonna 1979 nimellä Lapin korkeakoulu. Vuonna 1991 korkeakoulu muuttui Lapin yliopistoksi. Yliopistossa on neljän tiedekunnan lisäksi 3 muuta yksikköä: Arktinen keskus, täydennyskoulutuskeskus ja Meri-Lappi Instituutti, joka sijaitsee Kemissä.

Lapin yliopiston kirjasto on perustettu samana vuonna kuin yliopisto. Kirjaston kokoelmat ovat kaikkien käytettävissä ja ne sijaitsevat kahdessa kirjastossa: pääkirjastossa sekä taidekirjastossa taiteiden tiedekunnan yhteydessä. Vuonna 2002 Lapin yliopiston kirjaston kokoelmissa oli kaikkiaan noin 220 000 nidettä, joista kurssikirjoja 33 000 nidettä. Kirjastoihin tilattiin noin 1000 lehteä. Elektronisia lehtiä on käytettävissä yli 3000 lehteä.

HILLA on Lapin yliopiston ja Arktisen keskuksen yhteinen kokoelmatietokanta. <http://hilla.csc.fi/>

¹² Kuopion yliopiston julkaisutoimikunta <http://www.uku.fi/kirjasto/julkaisutoiminta/julktmk.html>

Tietokanta sisältää n. 110 000 viitettä kasvatustieteellisiltä, oikeustieteellisiltä, yhteiskuntatieteellisiltä ja taiteen aloilta.

Tiedekuntien julkaisusarjoissa julkaistaan mm. kasvatustieteellisiä, oikeustieteellisiä, yhteiskuntatieteellisiä, taiteisiin ja mediatieteeseen liittyviä tutkimuksia. Arktisen keskuksen ja Juridica Lapponica -sarjan julkaisuja on tähän mennessä julkaistu noin 400 nimekettä.

Lapin yliopiston kirjastolla on elektroninen palvelu, joka sisältää tietokantoja ja kokotekstipalveluja. Pääosa tietokannoista on käytettävissä WWW-sivuilta yliopiston lähiverkossa. Kansainväliset viitetietokannat sisältävät tieteenalakohtaisesti viitetietoja lehdissä ja kokoomateoksissa julkaistuista artikkeleista sekä myös tutkimusjulkaisuista. Kotimaiset viitetietokannat sisältävät viitetietoja kattavasti kotimaisissa lehdissä ja kokoomateoksissa julkaistuista artikkeleista. Kirjastojen kokoelmatietokannat sisältävät viitteitä kirjastojen kokoelmien sisältämiin julkaisuihin, ei julkaisujen sisältämiin artikkeleihin. Elektronisten lehtien tietokannat sisältävät myös kokotekstiartikkeleita ja artikkelit ovat haettavissa sekä lehdittäin että aiheenmukaisesti. Tiedonhaun apuneuvoina on käytettävissä tesauuksia sekä tiedonhaun oppaita. Lapin yliopiston kirjastossa on myös käytettävissä asiakkaalle maksullisia tietokantoja.

Lapin yliopiston tutkimustietokannat - opinnäytteiden tiivistelmät, tutkimusjulkaisut ja tutkimushankkeet - ovat pois käytöstä vuoden 2002 loppuun järjestelmän vaihtumisen takia.

Aineisto

Aineisto	E-JULK. Kaikki
HILLA	1562

Tietokannan sisältämät elektroniset julkaisut (yhdistelmähaku marraskuu 2002). Pääosin aineisto on kansallisella lisenssillä hankittua. Opinnäytteitä ei ole julkaistu elektronisessa muodossa. Joitakin yksittäisiä artikkeleita on julkaistu elektronisesti tiedekuntien toimesta.

3.9. Lappeenrannan teknillinen yliopisto

3.9.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut

<http://www.lut.fi/>

Lappeenrannan teknillisen yliopiston kirjasto on perustettu vuonna 1969. Kirjasto julkinen tieteellinen kirjasto, joka on kaikkien teknillistä ja talouselämän tietoa tarvitsevien käytettävissä. <http://www.lut.fi/ltkk/kirjasto/> Julkaisuja on noin 150 000, aikakauslehtiä tilataan vuosittain 700 nimekettä; lisäksi on käytettävissä 2 700 verkon kautta luettavaa lehteä. Kokoelmien alat ovat tekniikka ja taloustieteet. Kirjastossa on kotimaisten standardien kokoelma sekä tekniikan ja taloustieteen alojen hakuteosten ja käsikirjojen kokoelmat. Asiakkaiden käytössä on koti- ja ulkomaisia viite- ja tekstitietokantoja.

Lappeenrannan teknillisen yliopiston kirjasto on yksi suomalaisista Euroopan unionin tallekirjastoista. Kirjastolla on ollut vuodesta 1995 lähtien European Documentation Centre -status (EDC), minkä perusteella kirjasto saa keskeiset vapaakappalejakelun piirissä olevat Euroopan unionin julkaisut. EU-kokoelmaan sisältyy Virallinen lehti englanninkielisenä (Official Journal of the European Communities CD-ROM-muodossa) ja KOM-asiakirjat (Euroopan komission lainsäädäntöesitykset, raportteja ja aloitteita). Lisäksi mm. tuomioistuimen ja ensimmäisen

oikeusasteen tuomioistuimen oikeustapauskokoelma, Euroopan parlamentin istuntoviikko, tilastojulkaisuja, tutkimusraportteja ja selvityksiä. Kirjastolla on EU-tietokantojen käyttöoikeudet.

Julkaisut luetteloidaan WILMA-tietokantaan <http://wilma.csc.fi/> sekä LINDA-yhteisluetteloon. Aikakauslehdet on sijoitettu lehtikokoelman yhteyteen, muu aineisto on järjestetty erilliskokoelmaksi. WILMA-tietokannassa on yli 55 000 viitettä. Kirjaston kokoelmista 80% on näyttöluettelossa mm. kaikki kurssikirjat, aikakauslehdet ja LTKK:n omat julkaisut ja opinnäytteet.

Aineisto

Aineisto	E-JULK.
WILMA	89

Yhdistelmähakutulos, lokakuu 2002. Luvut sisältävät eri tiedontuottajien aineistoja, lähinnä CD-ROM-levyjä ja EU-kokoelman aineistoa.

3.9.2. Elektroninen julkaiseminen Lappeenrannan teknillisessä yliopistossa

Lappeenrannan teknillisen yliopiston julkaisujen ja opinnäytteiden tiivistelmiä on julkaistu elektronisessa muodossa vuodesta 1999. LUTPub <http://edu.lut.fi/LUTPub/> on elektronisesti julkaisujen opinnäytteiden (väitöskirjat, pro gradu –työt) ja tiivistelmien palvelu, jonka kautta Lappeenrannan teknillisen yliopiston julkaisujen tekijöillä on mahdollisuus toimittaa työnsä tiivistelmä ja kokoteksti tai pelkkä tiivistelmä verkkoon.

Julkaisun tai opinnäytteen kirjoittaja lähettää kirjastoon täytettynä ja allekirjoitettuna lomakkeen, joka antaa luvan opinnäytteen tai julkaisun sähköiseen levittämiseen. Kirjoittaja tallentaa itse tiivistelmätiedot joko Word- tai Web-lomakkeen avulla ja toimittaa ne myös kirjastoon, joka

toimittaa tiedot LUTPub-tietokantaan. Kirjasto tarkistaa tiedot ja linkittää mukaan myös mahdollisen kokotekstin. Tämä tehdään erityisessä ylläpitäjän käyttöliittymässä.

Aineisto	PRO-GRADUT	Väitösk.
LUTPub	313	71

Hakutulos marraskuu 2002. Aineistoa on tietokannassa vuosilta 2000-2002. Mukana on tiivistelmä ja/tai opinnäyte kokotekstinä.

3.10. Oulun yliopisto

3.10.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut

<http://www.oulu.fi/yliopisto/>

Oulun yliopisto on maamme toiseksi suurin tiedekorkeakoulu ja pohjoisen Suomen yliopisto. Oulun yliopiston kirjasto <http://www.kirjasto.oulu.fi/> sai osittaisen vapaakappaleoikeuden Suomessa painettuun kirjallisuuteen vuoden 1961 alusta ja täydellisen oikeuden vuodesta 1981. Kirjaston kokoelmiin kuuluu n. 1,7 miljoonaa nidettä. Painettuja lehtiä tilataan vuosittain lähes 4500 nimekettä ja vapaakappaleena saadaan n. 6500 nimekettä. Lisäksi kirjastolla on käyttöoikeus tuhansiin elektronisiin lehtiin. Pääkirjasto saa myös Euroopan Unionin viralliset julkaisut.

Kokoelmiin kuuluvia julkaisuja voi hakea OULA-kokoelmatietokannasta <http://www.kirjasto.oulu.fi/tietokannat/>, josta löytyvät Oulun yliopiston kurssikirjat, opinnäytteet ja ulkomaiset lehdet, osa kotimaisista lehdistä, kotimaiset kirjat pääosin painovuodesta 1977 lähtien, ulkomaiset kirjat painovuodesta 1982 lähtien sekä osa vanhemmasta ulkomaisesta kirjallisuudesta. OULASTA on haettavissa myös seuraavien elektronisten kokotekstilehtien tietokantojen sisältämät lehdet: Academic Press, American Chemical Society, EBSCOhost, ABI/Inform ja IIMP (International Index to Music Periodicals). Oulun yliopistossa opettavien ja tutkittavien tieteenalojen peruskirjallisuus on tiedekuntien kirjastoissa.

ELAINE - elektronisten lehtien tietokanta - sisältää Oulun yliopistossa käytettävissä olevat kustantajien ja kokotekstipalvelujen elektronisten lehtien tietokannat. <http://pc124152.oulu.fi/elaine/> Luettelossa on linkit yli neljään tuhanteen Oulun yliopistossa käytettävissä olevaan elektroniseen kokotekstilehteen. Osa linkeistä vie käyttöliittymään (esim. Ebsco, ABI), josta lehti on haettava uudelleen. Vaikka aakkosellinen ja aiheenmukainen luettelo sisältää suurimman osan kustantajien ja kokotekstipalvelujen tietokantojen sisältämistä lehdistä, luettelosta saattaa kuitenkin puuttua mm. ACM Digital Libraryn, Ebscon ja Abi/Informin lehtiä. Suurin osa lehdistä löytyy aakkosellisesta ja aiheenmukaisesta luettelosta.

Oulun yliopiston kirjaston sivuilla on käytettävissä yhteisluettelo LINDA sekä eri kirjastojen kokoelmatietokantoja (koti- ja ulkomaisia). Myös löytyvät Oulun yliopiston henkilökunnan julkaisut (vuosina 1991-1997, vuosilta 1998-) ja Oulun yliopisto tutkii (tutkimus- ja hankerekisteri). Kirjaston sivuilla on käytettävissä tietokantoja tieteen- ja aihealoittain seuraavasti: humanistiset tieteet, käyttäytymistieteet, luonnontieteet, terveystieteet, taloustieteet, tekniikka, yhteiskuntatieteet, EU-tietokantoja, hakuteoksia, kotimaisia viitetietokantoja ym.

Osa Oulun yliopistolle lisensoiduista elektronisista aineistoista (mm. tietyt elektroniset lehdet sekä tietokannat) voi käyttää ainoastaan yliopiston tietoverkossa olevilta työasemilta. Tietokantojen etäkäyttöpalvelu mahdollistaa tällaisten aineistojen käytön myös Oulun yliopiston verkon ulkopuolelta. Palvelu on tarkoitettu ainoastaan Oulun yliopistoyhteisön jäsenille (opiskelijat, tutkijat, henkilökunta). Käyttö edellyttää voimassa olevaa käyttäjätunnusta.

Aineisto

Aineisto	CD-ROM	E-LEHDET
OULA	265	2350

Aineisto/OULA	E-VÄITÖSK. Acta Universitas Ouluensis
OULUN YLIOPISTO	346

Tarkennettu haku ja komentohaku, marraskuu 2002.

3.10.2. Elektroninen julkaiseminen Oulun yliopistossa

Oulun yliopiston julkaisutoimikunnan tehtävänä on edistää yliopiston tieteellistä julkaisutoimintaa ja toimittaa yliopiston julkaisusarjaa Acta Universitatis Ouluensis. Julkaisut ovat saatavissa myös verkossa (<http://www.kirjasto.oulu.fi/julkaisutoiminta/>).

Oulun yliopistossa on julkaistu väitöskirjoja elektronisessa muodossa vuodesta 1996 alkaen. Vuoden 2000 kesäkuusta lähtien kaikki Acta Universitatis Ouluensis -sarjan väitöskirjat ja tutkimukset ovat saatavissa myös elektronisina. Elektroniseen rinnakkaisjulkaisemiseen siirtyminen parantaa oleellisesti sarjan julkaisujen saatavuutta, käytettävyyttä ja löytyvyyttä ajasta ja paikasta riippumatta. Tekijän avuksi ja kirjoittamisen helpottamiseksi on tehty mallipohjat yleisimmille tekstinkäsittelyohjelmille. Elektronisten versioiden jakelusta vastaa Oulun yliopiston kirjasto ja jakelu tapahtuu herkules.oulu.fi-palvelimen kautta.¹³

Yliopiston julkaisutoimikunta on perustanut uuden sarjan - Oulun yliopiston oppimateriaalia/ Didascalica Universitatis Ouluensis - edistämään Oulun yliopistossa valmistettavan oppimateriaalin julkaisemista. Sarja jakaantuu tiedekunnittain kuuteen eri osasarjaan ja lisäksi siinä on avoimen yliopiston ja hallintopalveluiden osasarjat.

3.11. Sibelius-Akatemia

3.11.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut

<http://www.siba.fi/fin/>

Sibelius-Akatemian kirjasto <http://www2.siba.fi/Kirjastot/index.html> on perustettu vuonna 1885 Helsingin musiikkiopiston yhteyteen. Vuonna 1980 kirjasto laajeni kokonaan musiikkilämää palvelevaksi musiikkikirjastoksi.

Kirjaston kokoelmissa on noin 65 000 nuottia, 32 000 äänitettä, 13 000 kirjaa, 550 videotallennetta sekä laaja säveltäjien koottujen teosten ja antologioiden kokoelma. Nuottikokoelman runkona on opetuksessa tarvittava aineisto ja eri soittimien perusohjelmisto. Suomalainen taidemusiikki on hankittu kokoelmaan mahdollisimman kattavasti silloinkin, kun saatavilla on ainoastaan kustantamattomia nuotteja käsikirjoituskopioina.

Kirjakokoelman perusta on Sibelius-Akatemian opetuksessa ja tutkimuksessa tarvittava kirjallisuus. Kurssikirjojen ohella kokoelmassa on eurooppalaista taidemusiikkia käsittelevää kirjallisuutta sekä mm. musiikin teoriaan, musiikifilosofiaan, musiikkikasvatukseen ja taidehallintoon liittyviä teoksia. Taidemusiikin säveltäjien elämäkerrat ja teosanalyysit hankitaan mahdollisimman edustavasti. Suomalaista taidemusiikkia käsittelevä kirjallisuus hankitaan kokonaisuudessaan. Sibelius-Akatemian kokoelmat on luetteloitu taidekorkeakoulujen kirjastojärjestelmään ARSCAan. <http://arsca.linneanet.fi/> Tietokannassa on noin 65 000 viitettä, joista 42 000 on nuotteja ja 12 000 äänitteitä. ARSCA sisältää lisäksi nuotti- ja ääniteosakohteita 55 000. Myös Sibelius-Akatemian opinnäytteet löytyvät ARSCA-tietokannasta vuodesta 1986 alkaen. Sibelius-Akatemian kirjoista noin puolet on ARSCA-tietokannassa, nuottijulkaisuista 95 % ja äänitteistä 90%.

¹³ Oulun yliopiston elektroninen julkaisutoiminta, 1999

Kirjastoon tilataan yli 200:aa kausijulkaisua, joista suurin osa on ulkomaisia musiikkilehtiä ja vuosikirjoja. Osastokokoelmista ARSCA-tietokantaan on luetteloitu jazzmusiikin, kansanmusiikin, kirkkomusiikin ja musiikkikasvatuksen osastojen aineistoa. Kirjaston kotisivulla on luettavissa EBSCO:n tietokanta Academic Search FullTEXT Elite, joka sisältää n. 3200 ulkomaisen tieteellisen lehden viitetiedot tai abstraktit ja artikkeleita noin 1000 lehdestä. Lehdet ovat mm. kasvatustieteen, humanististen tieteiden ja yhteiskuntatieteiden aloilta, mukana myös musiikkilehtiä. Lisäksi on hakuteoksia, kirjastotietokantoja ja musiikkihakemistolinkkejä. Kirjastoon hankitaan äänitteitä ja videotallenteita. Tallennehankinnoissa kiinnitetään erityistä huomiota taidemusiikin historiaan, solistiseen, kamarimusiikilliseen tai muuhun erityisohjelmistoon, tulkintataiteeseen, esityskäytäntöihin sekä tallennetekniseen laatuun.

Aineisto

Sibelius-Akatemialla ei ole elektronista julkaisuutoimintaa. ARSCA-tietokannan sisältöä käsitellään tarkemmin Taideteollisen korkeakoulun yhteydessä.

3.12. Svenska Handelshögskolan

3.12.1. Kokoelmätietokannat ja palvelut

<http://www.hanken.fi/hanken/sve/index.php>

Svenska Handelshögskolanin kirjaston

<http://web2.shh.fi/portals/hankenbiblioteket/php/eng/index.php> kokoelmat sisältävät kurssi- ja tutkimuskirjallisuutta noin satatuhatta nidettä, yli 300 jatkuvasti ilmestyvää lehteä sekä 2000 elektronista julkaisua. Kokoelmat löytyvät HANNA-tietokannasta <http://hanna.linneanet.fi/> Tietokannan koko on noin 40 000 viitettä ja sisältää yhteiskuntatieteellistä sekä talous- ja kaupallisiin tieteisiin, lähinnä yritystalouteen liittyvää kirjallisuutta. Viitteitä on vuodesta 1990 alkaen luetteloitu 85%:sti, vanhempaa aineistoa luetteloidaan tietokantaan takautuvasti.

Kirjastossa on asiakkaiden vapaasti käytettävissä työasemia, jotka sisältävät viitetietokantoja kuten HELECON, CSA jne. sekä kokotekstitietokantoja mm. ProQuest Direct/ABI - INFORM, EBSCO, MCB, JSTOR. Lisäksi on käytettävissä ETLA-, EDILEX- ja FINLEX-tietokannat. Kirjaston kotisivuilta on linkit kaikkiin Svenska Handelshögskolanin elektronisiin julkaisusarjoihin, elektronisiin kokotekstitietokantoihin (lähinnä FinELibin aineistoa) sekä erilaisiin viite- ja kirjastotietokantoihin.

Aineisto

Aineisto	E-JULK.
HANNA	203

Yhdistelmähaku, marraskuu 2002.

3.12.2. Elektroninen julkaiseminen Svenska Handelshögskolanissa

Svenska Handelshögskolan on aloittanut korkeakoulun julkaisusarjojen verkkolevityksen vuonna 2002 [http:// www.shh.fi/services/biblio/papers/index.htm](http://www.shh.fi/services/biblio/papers/index.htm)

Verkossa julkaistavat sarjat ovat: Ekonomi och samhälle, Forskningsrapporter från Svenska Handelshögskolan, Meddelanden från Svenska Handelshögskolan ja The Yrjö Jahnsson´s Working Paper Series in Industrial Economics.

Ekonomi och samhälle -sarjassa julkaistaan väitös- ja juhlakirjoja. Forskningsrapporter-monografiasarja sisältää korkeakoulun opettajien ja tutkijoiden tutkimuksia ja lisenssiaatintöitä. Meddelanden julkaisee lyhyitä raportteja ja ajankohtaisia tutkimuksia ja Yrjö Jahnsson´s Working Paper Series in Industrial Economics -sarjassa julkaistaan selvityksiä ja tutkimuksia.

Tekijän ja julkaisijana toimivan Hankenin kesken solmitaan sopimus, jossa kirjoittaja antaa korkeakoululle luvan julkaista tutkimus joko painettuna tai elektronisessa muodossa joko Ekonomi och samhälle- tai Forskningsrapporter-sarjoissa. Korkeakoulun säätiö saa julkaisukorvauksena 100 kpl ao. teosta. Jos tutkimus julkaistaan Meddelanden-sarjassa, tekijä antaa Svenska Handelshögskolanille lisäksi luvan myös sen elektroniseen julkaisemiseen, ellei tämä ole ristiriidassa esim. tieteellisessä lehdessä tapahtuvan mahdollisen julkaisemisen kanssa. Hankenin kirjasto hoitaa ohjauksen, tiedottamisen ja yhteydet tutkijoihin ja kirjoittajiin. Vuodesta 2002 lähtien em. sarjajulkaisuista on verkossa sekä tiivistelmä että kokoteksti, joka on PDF-formaatissa. Varhaisemmasta aineistosta on luettavissa ainoastaan tiivistelmät.

Aineisto	1997-2002		
EKONOMI OCH SAMHÄLLE	43	Aineisto	1997-2002
		FORSKNINGS-RAPPORTER	19

Aineisto	1999-2002
MEDDELANDEN	85

Aineisto	2001-2002
Y. JAHNSSON'S WORKING PAP.	13

Marraskuun loppuun 2002 mennessä julkaistu aineisto.

3.13. Taideteollinen korkeakoulu

3.13.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut

<http://www.uiah.fi/>

Taideteollisen korkeakoulun kirjasto on aloittanut toimintansa vuonna 1875 Suomen Taideteollisuusyhdistyksen ja sen keskusoulun kirjastona. Kirjaston kokoelmissa on yli 47 000 nimekettä, joista 80% on luetteloitu taidekorkeakoulujen yhteiseen ARSCA-tietokantaan. <http://arsca.csc.fi/> Aineistoa on vuodesta 1980 lähtien, takautuvasti myös vanhempaa materiaalia. Dioja on luetteloitu noin 20 000. Kokoelmien alat ovat taideteollisuus, taidekasvatus ja kuvallinen viestintä. Kirjaston kokoelmiin kuuluu paitsi kirjoja ja kausijulkaisuja, myös dioja, videoita ja korkeakoulun oppinäytteitä. Kirjastolla on kattava kokoelma koti- ja ulkomaisia taideteollisen alan

aikakauslehtiä. Kirjaston multimediakokoelmassa on CD-ROMeja eri kulttuurialoilta sekä CD-ROM-tietokantoja ja -hakuteoksia, joita voi käyttää kirjastossa tarkoitukseen varatulla työasemalla.

Taideteollisen korkeakoulun verkkoon liitetyiltä työasemilta on mahdollisuus käyttää kirjaston tilaamia FinELibin tietokantoja ja artikkeli- ja kokotekstiaineistoja kuten EBSCO ja JSTOR sekä ulkomaisia viitetietokantoja (mm. FIAF - International Film Archive, PCI).

Aineisto

Aineisto	CD-ROM	E-VÄITÖSK.	E-JULK.
ARSCA	73	5	19

Komentohaku, marraskuu 2002. CD-ROM-aineisto on suurelta osalta Taideteollisen korkeakoulun hakuteosaineistoa.

Opinnäytteiden tiivistelmät koulutusosastoittain (vuodet 1993-2002) ovat nähtävänä korkeakoulun kotisivulla. Taideteollisella korkeakoululla ei ole omaa elektronista julkaisutuotantoa. Kirjasto huolehtii toistaiseksi tiivistelmien esillepanosta verkossa.

3.14. Tampereen teknillinen yliopisto

3.14.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut

<http://www.tut.fi/public/>

Tampereen teknillisen yliopiston kirjasto on Suomen toiseksi suurin teknistieteellinen kirjasto, Kirjaston kokoelmat on luetteloitu TUTCAT-tietokantaan <http://tutcat.linneanet.fi/> jossa on arviolta 140 000 nimekettä. TUTCAT-tietokannassa on tiedot TTKK:n kirjastossa ja laitoskokoelmissa olevasta aineistosta ja tiedot myös Porin tiedekirjastossa sekä Satakunnan ammattikorkeakoulun tekniikan ja liiketalouden Porin kirjastossa olevista kokoelmista.

Lainattavia kirjoja on noin 113 000 nidettä. Tampereen teknillisen yliopiston kokoelma sisältää myös yliopiston julkaisut, diplomityöt, lisensoititutkimukset ja väitöskirjat. Lehtiä tulee kirjastoon noin 1300 nimekettä. Kirjaston käytössä on kotimaisia ja ulkomaisia tietokantoja sekä suoraikäyttöisinä että CD-ROM-tietokantoina.

Käytännössä kaikki uusien teknistieteellinen aineisto on verkossa. Kirjastoon hankitut uudet aineistot on koottu eKirjasto-kokoelmaksi korkeakoulun tietoverkkoon. E-Journals sisältää kirjaston kokotekstilehdet, jotka ovat kokotekstinä useimmiten PDF-formaatissa. Kustantajasivuilla voi tutustua myös sellaisten lehtien sisällysluetteloihin, jotka eivät ole käytettävissä kokoteksteinä. Osa linkeistä vie käyttöliittymään (ABI), josta lehti on haettava uudelleen. Academic Press/IDEAL kokotekstipalvelu ei ole käytettävissä toistaiseksi. Verkossa olevien lehtien määrä on noin 4500 sisältäen kaikkien tunnetuimpien kustantajien lehdet. Vuodeksi 2002 on hankittu käyttöön CRC:n EngNetBase ja ChemNetBase sekä Wileyn käsikirjat, yhteensä runsas sata käsikirjaa. Uusin hankinta on laki- ja säädöstiedon Edilex-palvelu. Digitaalisen aineiston käyttö on maksutonta korkeakoulun verkossa sekä kirjaston paikallisasiakkaille.

Aineisto

Aineisto	CD-ROM	E-JULK.
TUTCAT	412	206

Komentohaku, marraskuu 2002, kaikki muu elektroninen aineisto tyypistä riippumatta.

TUT Portfolio-tietojärjestelmä <http://butler.cc.tut.fi/triphome/portfolio/welcome.html> tiedottaa yliopiston tutkimustoiminnasta. Julkaisutoiminta tallennetaan julkaisutietokantaan. Asiantuntijarekisteri sisältää tietoa korkeakoulun tutkijoista ja opettajista: yhteystiedot, tutkimusala sekä linkkejä koti- ja tutkimussivuille. Tieteelliset asiantuntijatehtävät -kanta sisältää tietoja esim. toimimisesta vastaväittäjänä, lausunnonantajana sekä hallituksen jäsenenä. Tietojärjestelmästä voi hakea tutkijan nimellä, laitoksen nimellä, tutkimusala kuvaavilla sanoilla sekä julkaisun nimellä. Muutamia korkeakoulun väitöskirjoja on verkossa, mutta varsinaista elektronista julkaisutoimintaa ei Tampereen teknillisellä yliopistolla ole.

3.15. Tampereen yliopisto

3.15.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut

<http://www.uta.fi/>

Tampereen yliopiston kirjaston tehtävänä on palvella Tampereen yliopiston opiskelijoita, opettajia ja tutkijoita. <http://www.uta.fi/laitokset/kirjasto/> Vuodesta 1984 kirjasto on ollut sosiaali- ja viestintätieteiden keskuskirjasto. Kirjasto hankkii kirjallisuutta ensisijaisesti omilta keskuskirjastoaloiltaan, joita ovat sosiologia, sosiaalipsykologia, sosiaalipolitiikka, tiedotusoppi sekä informaatiotutkimus. Nykyisen Tampereen yliopiston kirjaston muodostavat seuraavat yksiköt: pääkirjasto, lääketieteellinen osasto, kasvatustieteiden ja kielitieteiden osasto ja Hämeenlinnan yksikkö.

Kirjastossa vuonna 2001 käyttöön otettu TAMCAT-kirjastotietokanta <http://tamcat.linneanet.fi/> tarjoaa yhteydet myös elektronisiin aineistoihin. TAMCATissa on tiedot kirjaston kokoelmista vuodesta 1985 lähtien, jonkin verran myös takautuvasti. TAMCATista löytyy tietoja kirjoista, kurssikirjoista, opinnäytteistä ja aikakauslehdistä sekä elektronisesta aineistosta. Kaikkia sanomalehtiä ei ole tietokannassa; sanomalehtikokoelmaan tällä hetkellä saapuvat lehdet löytyvät, mutta vanhemmista lehdistä on erillinen luettelo. Aikakauslehti- ym. artikkeleiden hakemiseen on muita tietokantoja.

Merkittävä tutkimuksen ja opetuksen edellytyksiä parantava sopimus tehtiin tunnetun kustantajan Elsevierin kanssa vuonna 2001, jolloin käyttöön saatiin 1200 Elsevier-lehteä eri tieteenaloilta. Elsevierin ScienceDirect -tietokanta tuli vuoden 2002 alusta lähtien kirjaston käyttöön. Verkkoaineistoa sekä Internet-tietokantoja että elektronisia lehtiä voi lukea yliopiston verkkoon kuuluvilta mikroilta. Tietokantojen ja lehtien etäkäyttö esimerkiksi kotoa on mahdollista yliopiston peruspalvelutunnuksella ja yliopiston/Soonin Inforenkkaan kautta hankitulla Internet-yhteydellä. Internet-yhteys perustuu IP-tunnistukseen eikä Internet-tietokantojen etäkäyttö onnistu, mikäli Internet-yhteys on hankittu muualta. Erillisessä elektronisten lehtien lukusalissa voi kirjaston aukioloaikoina selata elektronisia lehtiä ja tulostaa lehtiartikkeleita.

Tampereen yliopiston kirjasto kotisivuilta on pääsy E-kirjastoportaalin kautta elektronisiin kokoelmiin sekä muihin elektronisiin tiedonlähteisiin. E-kirjastossa on artikkeli- ja viitetietokantoja (kirjaston tuottamia tietokantoja ja tietokantoja aiheittain), elektronisten lehtien kokotekstitietokantoja, hakukoneita ja aihehakemistoja, sanakirjoja, FinELibin lehtiä, Renardus-

palvelu jne. Lisäksi kirjasto ylläpitää TAMPUB-tietokantaa, jossa on viitetiedot Tampereen yliopiston verkkojulkaisuista ja linkit niihin. Tampereen yliopiston laitokset ja henkilökunta voivat ilmoittaa Internetissä jo olevien sähköisten tiedejulkaisujensa viitetiedot TAMPUBiin. Julkaisijan on tällöin varmistettava, että julkaisulupa tai -luvut ovat kunnossa (tekijänoikeusasioiden laiminlyönnistä mahdollisesti aiheutuvat kustannukset osoitetaan tekijälle). Enimmäkseen aineisto on Acta electronica Universitatis Tamperensis-sarjan aineistoa. Aineistoa voi hakea ja selata myös tieteenaloittain.

Aineisto

Aineisto	CCD-ROM	E-VÄITÖSK.	E-JULK.
TAMCAT	123	211	2494

Komento- ja yhdistelmähaku, lokakuu 2002.

TAMCATiin oli lokakuussa 2002 luetteloitu 210 kpl Acta electronica Universitatis Tamperensis – sarjassa julkaistua väitöskirjaa. Itse väitöstietokanta kirjaston kotisivulla sisälsi lokakuussa 2002 213 elektronista väitöskirjaa. Tietokannassa on Tampereen yliopiston väitöskirjoja vuodesta 1997 alkaen. Vanhimmista on vain tiivistelmät, mutta vuodesta 2000 lähtien väitökset ovat verkossa kokotekstinä. Kirjaston E-kirjastoportaalista <http://www.uta.fi/laitokset/kirjasto/e-kirjasto/> pääsee myös käyttämään Tampereen yliopiston tutkielmatietokantaa.

3.15.2. Elektroninen julkaiseminen Tampereen yliopistossa

Tampereen yliopisto on edelläkävijöitä tutkielmien verkkojulkaisemisessa Suomessa (vuodesta 1997 lähtien). Ks. myös: <http://www.uta.fi/laitokset/kirjasto/vaitokset/ohjeet/> Väitöskirjan julkaisemiseen on useita vaihtoehtoja. Suosituin tapa on julkaista väitöskirja sähköisenä verkossa sarjassa Acta Electronica Universitatis Tamperensis ja sen lisäksi painattaa pieni määrä väitöskirjoja väitöstilaisuutta ja omaa käyttöä varten sarjassa Acta Universitatis Tamperensis. Tampereen yliopiston kirjasto hoitaa julkaisemisen käytännön järjestelyt.

Kirjasto tekee väittelijän kanssa julkaisusopimuksen saatuaan väittelijän hakemuslomakkeen. Sopimuksessa väittelijä antaa yliopistolle luvan julkaista väitöskirjansa käsikirjoitus Acta Universitatis Tamperensis ja/tai Acta Electronica Universitatis Tamperensis -julkaisusarjassa. Muut oikeudet väitöskirjaan jäävät väittelijälle. Väittelijä toimittaa väitöskirjan käsikirjoituksen tiedostona PDF-muotoon tallennettuna (artikkelit paperimuodossa) pääkirjastoon viimeistään 4-5 viikkoa ennen väitöspäivää. Väitöskirjan on oltava verkossa ja/tai painettuna nähtävillä 10-14 päivää ennen väitöstilaisuutta. Väitöskirjalla tulee olla tiedekunnan painatuslupa.

Tutkielmat julkaistaan sekä kirjaston TAMCAT-tietokannassa että tutkielmakäyttöliittymässä <http://tutkielmat.uta.fi> Pro gradu -tutkielman ja lisensiaatintyön verkkojulkaiseminen on toivottavaa, mutta vapaaehtoista.

3.16. Teatterikorkeakoulu

3.16.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut

<http://www.teak.fi/>

Teatterikorkeakoulun kirjaston edeltäjä Teatterialan keskuskirjasto perustettiin vuonna 1956. <http://www.teak.fi/kirjasto/> Teatterikoulun muututtua korkeakouluksi vuonna 1979 Suomen teatterijärjestöjen keskusliiton, Suomen teatterikoulun ja Svenska Teaterskolanin kirjastot yhdistettiin ja luovutettiin perustetun Teatterikorkeakoulun kirjaston pohjaksi. Kirjasto ylläpitää laajoja teatteri- ja tanssialan kokoelmia ja toimii valtakunnallisena esittävän taiteen informaatiopisteenä ja teatteri- ja tanssialan Keskuskirjastona.

Kokoelmien kokonaismäärä on n. 40 000 nidettä, joka käsittää teatteri- ja tanssitaidetta koskevaa koti- ja ulkomaista kirjallisuutta sekä näytelmiä. Lisäksi kokoelmiin kuuluu näyttämötaiteita sivuvaava kirjallisuutta sekä jonkin verran yleistä tietokirjallisuutta. Kirjastoon tilataan vuosittain yli 200 teatteri- ja tanssialan julkaisua ja kotimaisia taide- ja kulttuurilehtiä. Kokoelmista noin puolet on luetteloitu ARSCA-tietokantaan. <http://arsca.linneanet.fi/>

Elektronisten lehtien kokotekstitietokantoja ovat EBSCOn Academic Search FullTEXT Elite-lehtilista sekä Periodicals Contents Index (PCI), joita voi käyttää ainoastaan Teatterikorkeakoulun koneilta. Teatterikorkeakoulun opinnäytetöiden lyhyet tiivistelmät on luettavissa korkeakoulun kotisivulta. Opinnäytteen taiteelliseen osuuteen liittyviä videoita voi katsoa kirjaston av-huoneessa. Kirjaston käytössä on koti- ja ulkomaisia sekä suorakäyttöisiä että CD-ROM-tietokantoja, aihehakemistoja ja hakuteoksia verkon välityksellä.

Aineisto

Teatterikorkeakoululla ei ole elektronista julkaisutoimintaa. ARSCA-tietokannan sisältöä käsitellään tarkemmin Taideteollisen korkeakoulun yhteydessä.

Muu aineisto

Korkeakoulu tutkii yhdessä CSC:n kanssa mahdollisuuksia arkistoida opinnäytetöitä tai niiden osia CSC:n mediapalvelimelle <http://tv.funet.fi/media-arkisto/> Digitoitavat työt ovat lähinnä teatteriesitysten video-tallenteita. Tietokantaan suunnitellaan lisättäväksi valokuvia lavasteista ja esitysten käsikirjoituksia. Mediapalvelimelle on jo siirretty osia näytelmästä "Meidän kaupunki" (esitys tallennettu 1999).

3.17. Teknillinen korkeakoulu

3.17.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut

<http://www.hut.fi/>

TKK:n kirjasto on Suomen teknillinen keskuskirjasto, jonka kokoelmissa on yli 500 000 julkaisua. <http://lib.hut.fi/> Kokoelmien aloja ovat arkkitehtuuri, kemia, konetekniikka, maanmittaus, materiaali- ja kallioteknikka, puunjalostus, sähkötekniikka, tekninen fysiikka, tietotekniikka. Kirjasto tilaa noin 3000:a tekniikan aikakauslehteä, joista yli puolet on elektronisessa muodossa. TEEMU <http://teemu.csc.fi/> ja TENTTU <http://www.otilib.fi/tkk/> ovat kirjaston omia järjestelmiä, joilla voi hakea julkaisuja kaikista TKK:n kampusalueen kirjastojen kokoelmista. Pääkirjaston lisäksi TKK:n alueella on useita muita osasto- ja laitoskirjastoja.

TEEMU on Teknillisen korkeakoulun kirjaston kokoelmaluettelo ja kirjojen, sarjojen ja lehtien haku- ja hallintaohjelmisto. TEEMUssa on tiedot kaikista TKK:n väitöskirjoista, myös sähköisessä muodossa olevista.

TENTTU on Teknillisen korkeakoulun kirjaston suoraikäyttöinen tiedonhakujärjestelmä. Kirjaston tuottamien TENTTU-tietokantojen lisäksi TENTTU Online-käyttöliittymässä on haettavana Tekniikan sanastokeskuksen TEPA-tietokanta ja Valtion teknillisen tutkimuskeskuksen VINTTI-tietokannat, jotka kaikki yhdessä muodostavat Otaniemen tietokantaverkon. Lisäksi TKK:n sisäisessä käytössä on useita muita tietokantoja. TENTTU-tietokannat sisältävät viitetietoja TKK:n kirjastojen kokoelmiin, suomenkielisiin teknisiin aikakauslehtiartikkeleihin ja TKK:n henkilökunnan julkaisuihin, sekä tietoja TKK:ssa käynnissä olevista tutkimushankkeista, pohjoismaisista tekniikan alan tutkimuslaitoksista ja TKK:n laboratorioista ja kirjastoista. TENTUN käyttö on maksullista lukuun ottamatta TKKtutkii-, TKKjulkaisee-, TKKosaa-, TKKkirjastot- ja Tapa-tietokantoja.

TENTTU jakautuu seuraaviin tietokantoihin:

- TKKbooks-tietokanta sisältää tiedot Teknillisen korkeakoulun pää-, osasto- ja laboratoriokirjastoihin hankituista kirjoista, väitöskirjoista, kokousjulkaisuista ja erillisinä julkaisuina luetteloiduista sarjoista ja raporteista. Vuonna 2002 viitteitä oli noin 260 000. Tietokannassa on viitteitä kaikilta tekniikan ja niitä sivuavien luonnontieteiden sekä taloustieteiden aloilta. Tietokanta päivitetään noin 6 kertaa vuodessa siirtämällä tiedot TEEMUsta.

- TKKserials-tietokanta on Teknillisen korkeakoulun kirjastojen kausijulkaisujen luettelo. Tietokanta sisältää tiedot TKK:n kirjastoihin tulevista tai aikaisemmin tulleista lehdistä, lehtien artikkeleihin siinä ei ole viitteitä. TKK:ssa käytettävissä olevat elektroniset lehdet on luetteloitu vain osittain tässä tietokannassa. Tietokantaan on luetteloitu noin 20 000 nimekettä, joista noin 3500 tulee jatkuvana kirjastoihin. TKKserials:ssa olevat julkaisut ovat pääasiassa tekniikan alalta.

- TALI -tietokannassa on viitteitä valikoidusti yli 130 suomenkielisen tekniikan alan aikakauslehden artikkeleihin alkaen vuodesta 1980. Vuonna 2002 tietokannassa oli yli 230 000 viitettä. TALI sisältää tietoa hyvin laajalti paitsi tekniikasta myös sitä sivuavilta aloilta.

- INSSI -tietokanta sisältää viitteet Teknillisessä korkeakoulussa tehdyistä diplomi- ja lisensiaatintöistä; diplomityöt ovat vuoden 1981 syksystä ja lisensiaatintyöt vuoden 1978 syksystä alkaen. Lisäksi tietokannassa on viitteet rakennusinsinööriosaston diplomitoihin vuosilta 1915-1973. Vuonna 2002 tietokannassa oli yli 19 000 viitettä.

- TKKkirjastot-tietokanta sisältää tietoja TKK:n kirjastolaitokseen kuuluvista kirjastoista: pääkirjastosta sekä erilliskirjastoista. Tietueita on yli 80 kaikista kirjastolaitoksen kokoelmista.

- TKKtutkii on Teknillisen korkeakoulun tutkimusrekisteri. Se sisältää tiedot julkisista, käynnissä olevista tai juuri päättyneistä tutkimushankkeista. Tietokannassa olevien luottamuksellisten tutkimushankkeiden tietoja voivat katsella vain niihin käyttöoikeuden saaneet. Vuonna 2002 tietokannassa oli yli 3000 tietuetta.

- TKKjulkaisee-tietokanta sisältää tietoja Teknillisen korkeakoulun opettaja- ja tutkijakunnan julkaisutoiminnasta alkaen vuodesta 1992. Vuonna 2002 tietokannassa oli yli 28 000 viitettä.

- TKKosaa on TKK:n asiantuntijarekisteri. Se sisältää noin 100 TKK:n laboratorion yhteystiedot, tärkeimmät tutkimusalat, asiantuntijoiden nimet ja erikoisalajat, sekä laboratorion erikoislaitteet.

- TEPA on Tekniikan sanastokeskuksen tuottama termitietokanta. Se sisältää erikoisalojen, varsinkin tekniikan, termejä ja määritelmiä, jotka esitetään monikielisinä termitietueina. TEPAn kielet ovat suomi, ruotsi ja muut pohjoismaiset kielet sekä englanti, saksa, ranska, venäjä (translitteroituna), espanja ja italia ja viro. Eniten TEPAssa on suomenkielisiä termejä, mutta usein termitietueissa on suomenkielisten termien ja määritelmien lisäksi vastineet noin kuudella muulla kielellä. TEPAssa on tällä hetkellä noin 100 000 tietuetta.

Aineisto

Aineisto	CD-ROM	E-VÄITÖSK.	E-JULK.
TENTTU	325	179	1466

Yhdistelmähuu, marraskuu 2002. Teknillisen korkeakoulun omia opinnäytteitä, pääosin vuosilta 2000-2002 on 168 kpl. Vanhin digitoitu on vuodelta 1911.

Kirjaston kotisivulla <http://lib.hut.fi/Tietokannat/> on luettelo TKK:n tutkijoiden ja opiskelijoiden käyttöön hankituista tietokannoista. Käyttö sopimukset on tehty ns. kampuslisenssillä ja siksi yhteydet toimivat vain Otaniemen alueella. Cambridge Scientific Abstracts -tietokannat sisältävät useita monilla tekniikan aloilla käyttökelpoisia tietokantoja, samoin kuin laaja-alainen EBSCOhost. Luettelossa on monia erityisalan tietokantoja kuten Chemical Abstract Servicen Sci Finder ja mm. tietotekniikkaa ja elektroniikkaa sisältävä INSPEC sekä runsaasti erilaisia tekniikan alan tietokantoja tai hakemistoja mm. EI Compendex, Inspec, Metadex, SciFinder Scholar sekä IntoInfo itseopiskelupaketti tiedonhakuun. Useilta tekniikan osa-alueilta on omia tietokantoja, joissa on keskitetysti kerätty kyseisellä alalla julkaistua tietoa. Elektronisten lehtien kustantajilla on myös lehdistään hakupalveluja.

3.17.2. Elektroninen julkaiseminen Teknillisessä korkeakoulussa

Yhä useampi Teknillisen korkeakoulun väitöskirja julkaistaan nykyisin elektronisessa muodossa korkeakoulun omalla palvelimella osoitteessa <http://lib.hut.fi/Diss>. Väitöskirjojen elektroninen julkaiseminen aloitettiin Teknillisessä korkeakoulussa vuonna 2000. Väitöskirjoja on kokotekstinä luettavissa korkeakoulun sivuilla (kohdassa Tutkimus).

Väitöskirjan elektronista julkaisemista varten väittelijä ja Teknillisen korkeakoulun kirjasto solmivat sopimuksen, joka antaa TKK:n kirjastolle luvan väitöskirjan tallentamiseen ja julkaisemiseen Diss-palvelussa. Ks. myös: <http://lib.hut.fi/Diss/util/howtodo.html> Sopimuksen allekirjoittaminen ei siirrä väitöskirjan tekijänoikeutta pois väittelijältä. Väittelijä vastaa väitöskirjansa PDF-muunnoksesta sekä tarvittavan aineiston toimittamisesta pääkirjastoon. Pääkirjasto huolehtii väitöskirjan verkkoon asettamisesta ja siihen liittyvien sopimusten ja lupien arkistoinnista sekä Diss-palvelun hallinnoinnista. Jokaiselle korkeakoulun Diss-palveluun liitettävälle väitöskirjalle laaditaan verkkoon kuvailusivu, jolle väitöskirja (monografia tai yhteenveto-osa) ja yhdistelmäväitöskirjaan kuuluvat erillisartikkelit linkitetään. Sivuuun liitetään Dublin Core -metadata, joka sisältää mm. väitöskirjan tunnustiedot ja sisältöä kuvaavia asiasanoja helpottamaan sen löytyvyyttä verkossa.

Korkeakoululle luovutettavien painettujen väitöskirjojen minimimäärä on 30 kpl, jos väitöskirja julkaistaan elektronisessa muodossa korkeakoulun omalla palvelimella (yhdistelmäväitöskirjan tapauksessa kaikkien tulee olla täydellisiä kappaleita eli ne sisältävät myös erillisartikkelit). Näistä 3 luovutetaan pääkirjastoon kokoelmia varten. Luovutettava määrä on 60 kpl, jos väitöskirja julkaistaan yksinomaan painetussa muodossa (yhdistelmäväitöskirjan tapauksessa 40 täydellistä kappaletta). Tätä sääntöä noudatetaan myös, mikäli väitöskirja julkaistaan elektronisessa muodossa muulla kuin TKK:n palvelimella. Näistä 30 luovutetaan pääkirjastoon kokoelmia ja väitöskirjavaihtoja varten (yhdistelmäväitöskirjan tapauksessa 10 täydellistä kappaletta).

Väitöskirjan painetun version tulee olla julkisesti nähtävillä 10 päivää ennen väitöstilaisuutta. Tavoitteena on, että myös väitöskirjan elektroninen versio on tällöin verkossa. Aineisto tulee toimittaa pääkirjastoon riittävän ajoissa ennen ripustusajan alkamista. Väitöskirjan julkaiseminen korkeakoulun palvelimella ja kirjaston palvelut ovat väittelijälle maksuttomia.

3.18. Turun kauppakorkeakoulu

3.18.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut

<http://www.tukkk.fi/>

Turun kauppakorkeakoulu on perustettu vuonna 1950. Korkeakoulun kirjasto palvelee kaikkia taloustieteellistä tietoa tarvitsevia henkilöitä ja yhteisöjä. Kokoelmien laajuus on noin 100 000 nidettä. Kirjastoon tulee vuosittain n. 600 koti- ja ulkomaista aikakauslehteä.

<http://www.tukkk.fi/kirjasto/>

VALPURI <http://valpuri.linneanet.fi/> on Turun kauppakorkeakoulun kirjaston omien kirjojen ja lehtien tietokanta. Tietokannassa on yli 95 000 viitettä taloustieteiden alalta. Kirjaston kotisivuilla on linkkejä seuraaviin koti- ja ulkomaisiin kirjastotietokantoihin: Linda, Fennica, Helecon Nordic, Helecon International, Suomen tieteellisten kirjastojen tietokannat, ammattikorkeakoulujen tietokantoja, ulkomaisia kirjastotietokantoja (Bibsys, Library of Congress, Libris, British Library). Artikkelitietokantojen lisäksi käytössä on aihelinkkilista, hakuteoksia ja hakemistoja CD-ROM-muodossa.

Aineisto

Aineisto	CD-ROM	E-JULK.
VALPURI	30	2471

Yhdistelmähaku, marraskuu 2002. Kaikki elektroniset julkaisut aineistotyypistä riippumatta.

Turun kauppakorkeakoulu julkaisee viittä julkaisusarjaa paperimuodossa. Korkeakoulun kotisivuilta (kohdassa Turun kauppakorkeakoulun julkaisusarja <http://www.tukkk.fi/tutkimus/>) voi sarjoista etsiä tietoja julkaisuvuoden ja sarjan nimen mukaan. Uusimpien julkaisujen tiivistelmät on luettavissa verkossa ja niitä voi myös ostaa verkon välityksellä. Omaa elektronista julkaisutuotantoa Turun kauppakorkeakoululla ei ole.

3.19. Turun yliopisto

3.19.1. Kokoelmätietokannat ja palvelut

<http://www.utu.fi/>

Turun yliopiston kirjasto on perustettu 1921 ja se on kokoelmiltaan Suomen toiseksi suurin tieteellinen kirjasto (2 milj. nidettä). <http://www.utu.fi/kirjasto/> Jatkuvia aikakauslehtiä kirjastoon tulee yli 14 800 nimekettä. Kirjasto koostuu pääkirjastosta, kurssikirjastosta ja viidestä tiedekuntakirjastosta: humanistinen, johon kuuluu myös Kulttuurituotannon ja maisematutkimuksen kirjasto Porissa, lääketieteellinen, matemaattis-luonnontieteellinen, kasvatusta-yhteiskuntatieteellinen sekä oikeustieteellinen. Näiden lisäksi toimii vielä laitoskirjastona Rauman opettajankoulutuslaitoksen kirjasto.

Kokoelmien alat ovat humanistiset tieteet, kasvatustieteet, yhteiskuntatieteet, oikeustiede, matematiikka, lääketiede, hammaslääketiede, luonnontieteet. Kokoelmat ovat pääosin suljetussa varastossa: Suomi-kokoelma, joka on syntynyt vapaakappaleoikeuden perusteella (oikeus vuodesta 1919 lähtien) sekä ulkomainen kokoelma GENERA. Kirjastossa sijaitsevat avokokoelmat, aikakauslehtilukusali sekä käsikirjasto (REF), mukaan lukien valtiopäiväasiakirjat ja tilastot. Lisäksi on käytettävissä pienpainatekokoelma (kotimainen kokoelma), johon voi myös tehdä tiedonhaun ja aineistopyynnön kirjaston VOLTER-tietokannasta. <http://volter.linneanet.fi/> Kirjaston aineistosta n. 55% on luetteloitu VOLTER-tietokantaan, joka on vapaasti Internetin kautta käytettävissä. Kirjasto panostaa voimakkaasti verkkopalveluihin.

Elektroninen lukusali sisältää n. 4000 elektronista lehteä ja satoja muita elektronisia resursseja. <http://www.utu.fi/kirjasto/e-lukusali/> Lukusaliin on kerätty kirjaston tarjoamat tietokannat, elektroniset lehdet, linkit, hakukoneet ym.. Aineisto on järjestetty aineistoittain sekä tieteenaloittain. Uutta elektronisessa lukusalissa ovat tieteenalakohtaiset ”salit”, jotka sallivat entistä paremmat linkitysmahdollisuudet esim. eri oppiaineiden sivuilta. Käytettävissä oleva aineisto on pääosin FinELibin hankkimaa aineistoa. Turun yliopiston käyttöön hankittu verkkolehti- ja viitetietokanta-aineisto kattaa suhteellisen tasapuolisesti yliopiston tieteenalat. Elektroninen lukusali sisältää paitsi elektronisen kokotekstipalvelun (29 kokotekstipalvelua käytettävissä), myös eri tieteenalojen tietokantoja, linkkejä erilaisiin portaaleihin, sivustoihin ja tavanomaisimpiin palveluihin (tilastot, puhelinluettelot jne.).

Elektronisen lukusalin aineistoja voi käyttää kaikilla Turun yliopiston koneilla. Lähes kaikkiin aineistoihin on käytössä IP-tunnistus, eli Turun yliopiston IP-sarjat on lähetetty elektronisten lehtien ja tietokantojen palvelimille, jotka siten tunnistavat käyttäjät. Pieneen määrään aineistoja pääsee vain salasanalla.

Aineisto

Aineisto	CD-ROM	E-VÄITÖSK.	E-JULK.
VOLTER	250	572	2181

Yhdistelmähakutulos, lokakuu 2002. Turun yliopistolla ei ole omaa elektronisten oppinnäytteiden julkaisutuotantoa, mutta yhdistelmähaku tuotti yhden (!?) multimediaväitöskirjan vuodelta 2001. VOLTER sisältää myös viitteitä E-thesis-palvelun väitöskirjoista. VOLTER-tietokantaan oli lokakuussa 2002 luetteloitu 2127 kpl Turun yliopiston paperimuotoista väitöskirjaa.

3.20. Vaasan yliopisto

3.20.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut

<http://www.uwasa.fi/>

Vaasan tiedekirjasto - Vasa Vetenskapliga Bibliotek Tritonia, on Svenska Handelshögskolanin Vaasan yliopiston ja Åbo Akademin yhteinen informaatiokeskus ja oppimisympäristö, joka on valmistunut vuonna 2001. <http://www.tritonia.fi/> Vaasan tiedekirjasto toimii alueellisena verkkokirjastona, Euroopan unionin tallekirjastona ja Suomen suurimman yhtenä kokonaisuutena säilytetyn koulukirjaston, Vaasa Svenska Lyceumin kirjaston säilyttäjänä. Kirjaston kokoelmia kehitetään ensisijaisesti niillä tieteenaloilla, joita opetetaan ja tutkitaan kolmessa yliopistossa: Svenska Handelshögskolan, Vaasan yliopisto ja Österbottens Högskola. Kokoelmien nidemäärä on noin 300 000. Kirjaston keskeisiä tieteenaloja ovat kauppatieteet, käyttäytymistieteet, humanistiset tieteet, yhteiskuntatieteet sekä tekniikka. Tiedekirjastossa ja yleiskokoelma ja kurssikirjalainaamo. Kirjastoon tulee n.1200 aikakauslehteä, joista osa on saatavana myös sähköisessä muodossa. Lisäksi FinElibin kautta on asiakkaiden käytössä n. 3000 elektronista lehteä. Tritonian kokoelmatietokanta TRIA sisältää yli 140 000 viitettä. Kirjaston kotisivut sisältävät valikoiman tietokantoja mm. yliopistokirjastojen ja yleisten kirjastojen kokoelmia, kirjallisuusluetteloita, sanakirjoja, sanastoja, tutkimusrekistereitä ja monialaisia tietokantoja eri aloilta.

Tiedekirjaston tavoitteena on alueen kaikkien kirjastojen kokoelmatietokantojen linkittäminen yhteiseen Sukkula-kirjastoon, jota ylläpitää Tritonia - Vaasan tiedekirjasto. Vuonna 1994 perustettu Sukkula on entisen Vaasan läänin alueen kirjastojen yhteinen verkkopalvelu. Porstua-projekti jatkaa Sukkula-palvelua tarjoamalla kansalaisille pääsyn alueen kirjastojen kokoelmiin sekä tietoa ja kulttuuria välittävään muuhun aineistoon.

Aineisto

Aineisto	CD-ROM	E-JULK.
TRIA	121	246

Komentohaku, marraskuu 2002.

Vaasan yliopiston sähköinen opintoaineisto (artikkelit, kirjat jne.) on verkossa osoitteessa: <http://www.tritonia.fi/vanha/omat.html>. Vaasan yliopiston pro gradu -tutkielmien tiivistelmät vuosilta 1996-2002 ovat myös verkossa. Vaasan yliopisto suunnitelmassa oli ostaa palvelua Oulun yliopiston kirjastolta väitöskirjojen verkkojulkaisukokeilua varten syksyllä 2000.¹⁴ Tällä hetkellä Vaasan yliopistolla ei ole elektronista julkaisuutuotantoa.

3.21. Åbo Akademi

3.21.1. Kokoelmatietokannat ja palvelut

<http://www.abo.fi/>

Åbo Akademin kirjasto toimii suomenruotsalaisena kansalliskirjastona ja on siinä ominaisuudessa koko suomenruotsalaisen yhteisön tietovaranto. <http://www.abo.fi/library/>

¹⁴ Sonkkila, 2000

Åbo Akademin kirjastolla on kaikkien Suomessa painettavien teosten vapaakappaleoikeus ja laajat valikoimat Ruotsissa julkaistua kirjallisuutta. Kirjasto on tunnettu käsikirjasto- ja kuvakokoelmistaan.

Åbo Akademin kirjaston kokoelmissa on noin 2,5 milj. nidettä. Åbo Akademin kokoelmiin kuuluvat laajat kirjekokoelmat (yli 145 000 yksittäistä kirjettä ym.), joita voi etsiä kirjaston Brevsam-tietokannasta, muuta arkistoaineistoa Manusam-tietokannasta. Bildarvet-projektin (Åbo Akademin elektroniset kuva-arkistot) tietokannat sisältävät n. 9.000 digitaalista kuvaa kuvailuineen. Näistä noin 4000 on sisäisessä käytössä. Bildarvet-projektin tavoitteena oli saattaa Internetin kautta suomenruotsalainen kuvaperintö tutkijoiden saataville ja siten liittää se tärkeänä resurssina yhteiseen kansalliseen kuvaperintöömme. Åbo Akademin elektroniset kuva-arkistot ovat: Artpic-tietokanta (Konstvetenskapliga institutionen), Bildsam-tietokanta (Åbo Akademin kuvakokoelmat), Etnpic-tietokanta (Etnologiska institutionen), Musicpic-tietokanta (Sibeliuseum / Musikvetenskapliga institutionen). Lisäksi tietokannoissa on n. 18 000 tekstitietuetta, jotka tulevaisuudessa linkitetään digitaalisiin kuviin. Noin 2400 kuvan valikoima on myös saatavilla Muisti-yhteistietokannan kautta.

ALMA-tietokanta sisältää Åbo Akademin kirjaston kokoelmatietoja. <http://www.abo.fi/library/dbs/alma/> Tietokannassa on noin 430 000 bibliografista viitettä pääkirjaston, kurssikirjaston ja tiedekuntien kirjastojen kokoelmista. ALMA sisältää aineistoa vuodesta 1980 alkaen ja myös jonkin verran vanhaa aineistoa takautuvasti. Kokoelmien alat ovat tiedekunnittain: humanistinen, matemaattis-luonnontieteellinen, taloudellis-valtiotieteellinen, kemiallis-tekninen, teologinen, pedagoginen (Vaasassa) ja yhteiskunnallis-hoitotieteellinen.

Kirjaston kotisivujen kautta on käytettävissä FinELibin hankkimaa aineistoa, ulkomaisia viitetietokantoja, kotimaisia kirjastotietokantoja, artikkeliviitteitä, koti- ja ulkomaisia hakuteoksia ja kokotekstilehtipalveluja. Lisäksi on CD-ROM-muodossa tietokantoja ja hakuteoksia, joista osa on paikalliskäyttöisiä ja osa käytettävissä vain Åbo Akademin verkon välityksellä. Elektronista aineistoa voi käyttää kaikilla Åbo Akademin koneilla, mutta joihinkin aineistoihin on käytössä IP-tunnistus ja pieneen määrään aineistoja pääsee vain salasanalla.

Aineisto

Aineisto	CD-ROM	E-JULK.
ALMA	29	1130

Komento- ja yhdistelmähaku, marraskuu 2002. Tietokannasta löytyi 1 elektroninen väitöskirja (Linköpingin yliopisto). Muut elektroniset julkaisut ovat pääosin kansallisella lisenssillä hankittuja. Varsinaista elektronista julkaisemista akatemia ei harjoita.

4. Käytettävyys ja löytyvyys

Käytettävyys on yhä tärkeämpi osa verkkopalvelujen suunnittelu- ja tuotantoprosesseja. Käytettävyydellä tarkoitetaan, kuinka hyvin jonkin järjestelmän, esimerkiksi verkkopalvelun toiminnot täyttävät halutun tarkoituksen. Käytettävyyden evaluointi ei ole pelkkää käyttöliittymän arvioimista, vaan myös käyttäjän kokemuksen huomioimista.¹⁵ Käyttöliittymällä tarkoitetaan

¹⁵ Sinkkonen et al., 2002

järjestelmän nähtäviä, kuultavia tai kosketeltavia osia. Hyvään käyttöliittymään¹⁶ kuuluvat seuraavat tekijät:

- toimintojen näkyvyys
- selkeät kytkimet
- hyvä käsitelmä, joka tarjoaa käyttäjälle riittävästi informaatiota
- riittävä palaute: käyttäjän on saatava toiminnastaan riittävästi asianmukaista palautetta
- virheisiin varautuminen: virheilmoitusten tulisi tarjota riittävästi tietoa virhetoiminnon syistä sekä sen ratkaisusta

Käyttöliittymiä voidaan arvioida heuristisesti (asiantuntijakeskeisesti) siten, että sovellus läpikäydään näyttö näytöltä, painike painikkeelta, valikko valikolta. Heuristinen arviointi ei tällöin tule loppukäyttäjältä, vaan asiantuntijalta. Objektiiivisin tapa selvittää, kuinka tietty ratkaisu toimii, on testata tuote tavallisella käyttäjällä. Evaluoinnin perusmenetelmä on käyttäjien mentaalimallien eli aiemmin opitun kognitiivinen testaaminen. Yksinkertainen ja tunnetuin menetelmä on, että yksi käyttäjä tekee testitarinaksi sidotut tehtävät ajatellen samalla ääneen. Testi esim. videoidaan ja tulokset analysoidaan.¹⁷

Käyttöliittymän suunnitteluun vaikuttavat käyttäjäkohderyhmän ominaisuudet, mutta hyvä käytettävyys ei korvaa huonolaatuista tietoa. Tieto on esitettävä havainnollisesti ja tarkoituksenmukaisesti.¹⁸ Käytettävyysperiaatteiden¹⁹ mukaan hyvin suunnitellulla verkkosivulla on

- yhtenäinen layout ja design
- selkeä järjestys ja selkeä informaation esitystapa
- helppokäyttöinen ja yhdenmukainen navigointi
- esteettisesti miellyttävä suunnittelu ja grafiikka

Käyttöliittymän suunnitteluun sisältyy paitsi käytettävyys myös toiminnan saavutettavuus, jolla tarkoitetaan informaation ja palvelun täyttä hyödyntämistä käyttäjän mahdollisista toimintarajoitteista (näkö- tai kuulovamma, erilaiset oppimishäiriöt jne.) huolimatta. Palvelujen suunnittelussa on käytettävä sellaisia sisällönhallinnan tekniikoita ja työkaluja, että verkkopalvelujen soveltaminen eri käyttäjäryhmille on mahdollista ja taloudellisesti toteuttamiskelpoista.²⁰

4.1. Eräitä huomioita käytettävyyydestä

Seuraavaan pikatestiin valittiin mielivaltaisesti 7 yliopiston tai korkeakoulun sivustoa. Tarkoituksena oli tarkkailla sivujen yleistä käytettävyyttä, etsiä julkaisuja ja selailia elektronista aineistoa yliopistokirjastojen sivuilla. Testi noudattaa täysin selvityksen tekijän mentaalimallia, on ehdottomasti epätieteellinen, sitä ei voi toistaa ja tulokset ovat omia mielipiteitä.

¹⁶ Norman, 1998

¹⁷ Sinkkonen et al., 2002

¹⁸ Mielonen ja Hintikka, 1998

¹⁹ Norman, 1998

²⁰ Tiedonhaun portti, 2002

Käytettävyys ja löytyvyys

HELSINGIN YLIOPISTO	Etusivu	Ei hahmotu, levoton layout, liikaa klikattavaa
	Kirjaston sivut	Sekava, vaikea navigoida, liikaa klikattavaa
JOENSUUN YLIOPISTO	Etusivu	Tieto hajallaan, hermostuttava, ikävä layout
	Kirjasto	Erittäin tyylikäs layout, hyvä ryhmittely, helppo, heti löytyy
OULUN YLIOPISTO	Etusivu	Tyylikäs mutta kikkaileva layout, ei hahmotu heti
	Kirjasto	Selkeä ryhmittely, löytyy hyvin, käytettävä!
TAMPEREEN YLIOPISTO	Etusivu	Tyylikäs, hyvä ryhmittely, löytyy hyvin
	Kirjasto	Selkeä, heti löytyy mutta jotkin sivut (esim. elektroniset väitöskirjat) kolikkoja
TEKNILL. KORKEA- KOULU	Etusivu	Layout tylsäkö, asiallinen
	Kirjasto	Selkeä, tieto löytyy nopeasti, paljon tavaraa
VAASAN YLIOPISTO	Etusivu	Ei hahmotu, aivan liikaa tavaraa, puuduttava
	Kirjasto	Tiiviisti pakattua, tieto ei hahmotu, liikaa klikattavaa
ÅBO AKADEMI	Etusivu	Selkeä, layout asiallinen mutta niukka
	Kirjasto	Suoraan asiaan, hyvä ryhmittely, heti löytyy

Asteikolla 1-3 arvioitaessa saatiin alla oleva subjektiivinen yhteenveto:

Helsingin yliopisto 1
Joensuun yliopisto 2½
Oulun yliopisto 3-
Tampereen yliopisto 2
Teknillinen korkeakoulu 2
Vaasan yliopisto 2-
Åbo Akademi 2½

Organisaation verkkosivujen yleisenä tavoitteena on täydentää muita viestintämuotoja tarjoamalla erityyppistä ajankohtaista tietoa, sen sijaan kohderyhmiä kannattaa miettiä yhteydessä siihen, mitä sivustolla halutaan millekin ryhmälle tarjota. Yleensä sivustoa ei ole mielekästä jäsentää

kohderyhmien mukaan, vaan sivustoon mukaan otettava aineisto määräytyy eri käyttäjille hyödyllisen aineiston yhdistelmänä.²¹

Kirjastojen verkkopalvelusivut ovat uskollisia organisaatorakenteilleen ja se on usein este tiedon hyvälle löytyvyydelle. Käytetty ammattitermistö saattaa olla asiakkaalle vierasta ja haitata tiedon haettavuutta.²² Palvelusivuston tulee olla käyttäjäkeskeinen, ei korkeakoulu- ja kirjasto-organisaation esittelyä. Käytettävyyden lisäksi ongelmia on kirjastojen tietokantojen sisältämien aineistojen tiedonhaussa ja viitetietojen löytyvyydessä.

Lopuksi katsaus oman julkaisuutuotannon näkymisestä ja löytyvyydestä eräiden yliopistojen ja korkeakoulujen aloitussivuilla.

Helsingin kauppakorkeakoulu	ei linkkiä
Helsingin yliopisto	ei linkkiä
Joensuun yliopisto	etusivu -> tutkimus
Jyväskylän yliopisto	etusivu -> JY julkaisee
Kuopion yliopisto	etusivu -> tutkimus
Kuvataideakatemia	ei linkkiä
Lapin yliopisto	etusivu -> tutkimus
Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu	etusivu -> tutkimus
Oulun yliopisto	etusivu -> palvelut -> julkaisutoiminta
Sibelius-Akatemia	etusivu -> palvelut -> äänitteet ja julkaisut
Tampereen yliopisto	etusivu -> tutkimus
Teknillinen korkeakoulu	etusivu -> tutkimus
Turun yliopisto	ei linkkiä
Vaasan yliopisto	etsittävä sivukartasta
Åbo Akademi	ei linkkiä

5. Johtopäätöksiä

5.1. Yliopistokirjastojen tiedonhaun ja tallennuksen ratkaisumalleja

Aineiston tietokantaan tallennuksen päämääränä on tietojen löytyminen. Elektronisten julkaisujen ja artikkeleiden erityisominaisuutena on, että dokumenttiin pääsee ja sitä voi käyttää linkin avulla verkossa. Valtaosa yliopistokirjastojen verkkopalvelujen aineistosta on verkkolehtiä ja on tärkeää, että asiakkaat saavat lehdet viivytyksettä käyttöönsä ja voivat etsiä aineiston viitetietoja kirjastotietokannoista. (Aineiston tallennuksesta tarkemmin LIITTEESSÄ 1)

Dokumenttien löytyvyyttä voidaan parantaa lisäämällä niihin kuvailutietoja (metadatan), jonka hakukoneet voivat tehokkaasti löytää ja tunnistaa. Tähän tarkoitukseen on kehitetty mm. Dublin Core -metadatanformaatti. Nordic Web Index -palvelu (NWI), kykenee indeksoimaan Dublin Core-formaattia ja esimerkiksi Helsingin yliopiston E-thesis-palvelun julkaisut voidaan helposti löytää Internetin hakukoneilla.²³ Aineiston pitkäaikaissäilytys edellyttää, että aineiston kuvailutietoihin

²¹ Mielonen ja Hintikka, 1998

²² Tiedonhaun portti, 2002

²³ Stenvall, 2001

tallennetaan arkistoinnissa tarvittavat tietoelementit. Arkistointi (pitkäaikaissäilytys) puolestaan edellyttää tarkoitukseen varattua suojattua palvelinta.²⁴

Yhteisiä tavoitteita kannattaisi rationalisoida ja miettiä kannattaako tehty työ keskittää jonnekin vai jatkaa hajautettua mallia. Helsingin yliopiston kirjaston ratkaisuna kirjastojen nykyongelmiin on kehitteillä oleva kansallinen portaalihanke. Portaalin käyttäjä näkisi vain sen aineiston, johon hänellä on käyttöoikeus. Linkit viitteistä kokoteksteihin ja saatavuustietoihin hoidettaisiin OpenURL-tietokannan avulla ja OpenURL ratkaisisi myös nykyisen toimimattomien linkkien ongelman, sillä tietokanta päivittää muuttuvat tiedot tietyin välein. Kirjastot voisivat ylläpitää sekä yhteisesti lisensoitujen että itse hankkimiensa elektronisten aineistojen tietoja portaalissa. Puuttuvia tietoja kirjastot voisivat lisätä itse ja muokata olemassa olevia, sillä portaalien tietojen tulee olla kopioitavissa ja siirrettävissä tarpeen mukaan.²⁵ Nykyiset erilliset käytännöt eivät pidemmän päälle ole hyvä ratkaisu, sillä varsinkin tiedonhaku on hankalaa, kun kirjastokohtaiset sovellukset on jokaisen tiedonjakajan kohdalla opetettava erikseen; verkkopalveluthan tulee optimoida ensin ihmisille ja sitten hakemistoille ja hakukoneille.

5.2. Elektronisen julkaisemisen näkymiä

Elektronista julkaisemista Suomessa hoitavat yliopistokirjastojen lisäksi tiedekunnat, laitokset, yliopistopainot tai korkeakoulun julkaisuosasto. Julkaisujen tuottamisen tukeminenkin on monien eri tahojen käsissä. Tukea saa laitoksilta, kirjastoilta, yliopistopainoilta, myös aineiston omatoimiseen työstämiseen saa ohjeistusta. Yliopistojen ja korkeakoulujen elektronisen julkaisemisen ongelmana näyttää olevan aineiston moninaisuus, julkaisevien tahojen hajanaisuus ja aineiston käytettävyys (saavutettavuus, löytyvyys ja näkyminen). Yhtenäistä strategiaa siis tarvittaisiin.

Yliopistokirjastot aikovat nyt ryhtyä kokoamaan tietosisältöjään saman sateenvarjomallin alle. Keskittäminen ja yhtenäistäminen auttavat tiedon löytyvyyttä ja käytettävyyttä ja nostavat tiedon laatua. Olisiko kirjastojen vastaavantyyppisestä toimintamallista julkaisemisen keskittämiseksi suomalaiselle yliopistomaailmalle verkon käyttäjien ja aineiston tuottajien yhteiseksi hyödyksi? Elektronisen julkaisemisen keskittämisen hyötynä olisi mm. yliopistojen julkisen kuvan parantuminen mietityn ja näkyvän julkaisutoiminnan ansiosta. Julkaisut olisivat arkistointikelpoisia ja niiden haettavuus olisi hyvä sekä kirjastojärjestelmästä että verkosta yhtenäisen metadatan ansiosta. Samalla yhdenmukaistuisi tekijänoikeuspolitiikka, dokumentit allekirjoitettaisiin digitaalisesti ja niiden rakennetta voitaisiin käyttää kohdennettuihin hakuihin.²⁶

²⁴ Hakala, 2002

²⁵ Hakala, Nanna, 2002

²⁶ Sonkkila ja Varjonen, 1999

LÄHTEET

Hakala, Juha: Elektronisten julkaisujen identifiointi. Helsinki : Helsingin yliopiston kirjasto, 2002
<http://www.lib.helsinki.fi/meta/id.html>

Hakala, Juha (toim.): Kirjastojen tietotekninen tulevaisuusskenaario 1997-2006. Helsinki : BTJ-Kirjastopalvelu, 1997

Hakala, Nanna: OPAC vai WWW? Luentomoniste, kausijulkaisupäivä 4.10.2002. Helsinki : Suomen tieteellinen kirjastoseura, kausijulkaisutyöryhmä, 2002

Heikkinen, Marjut & Palonen, Vuokko: Sähköä julkaisemiseen ja opiskeluun. Vaasa : Vaasan yliopiston kirjasto, 1999
<http://www.tritonia.fi/vanha/ov/sahkoa/sahkoa.pdf>

Ilva, Jyrki: Elektroninen julkaiseminen Helsingin yliopistossa. Helsinki : Helsingin yliopiston kirjasto, 2000

Lumatjärvi, Jaana ja Naumanen, Markku: Elektronisen julkaisemisen malliluonnos 2001. Joensuu : ELEF-hanke, 2001

Making Sense of Metadata : towards a Common Case Record for Bibliographic Control. Draft for Discussion. IFLA, 2002

Mielonen, Samu ja Hintikka, Kari A.: Web-palveluiden käytettävyys ja tuotanto. MediaStudio-hanke . Helsinki : Taideteollinen korkeakoulu, 1998
<http://www.uiah.fi/mediastudio/survey4/>

Murtomaa, Eeva: The Impact of the Functional Requirements for Bibliographic Records. Recommendations on the ISBD (ER). IFLA, 1998
<http://www.ifla.org/IV/ifla64/065-74e.htm>

Norman, Donald A: The Design of Everyday Things. London : MIT, 1998

Ojonen, Sinimarja: Uutta kausijulkaisujen luetteloinnista, ISBD(CR). Luentomoniste, kausijulkaisupäivä 4.10.2002. Helsinki : Suomen tieteellinen kirjastoseura, kausijulkaisutyöryhmä, 2002

Olsbo, Pekka: Elektroninen julkaiseminen Jyväskylän yliopiston kirjastossa. Jyväskylä : Jyväskylän yliopiston kirjasto, 2000

Oulun yliopiston elektroninen julkaisutoiminta. Suunnitelma. Oulu : Oulun yliopiston työryhmä, 1999

Sinkkonen, Irmeli (et al.): Käytettävyyden psykologia. Helsinki : Edita, 2002

Sonkkila, Tuija: Elektroninen julkaiseminen yliopistoissa – tilanne Suomessa ja katsaus ulkomaille, 20.12.2000. Helsinki : Helsingin yliopiston kirjasto, 2000

Sonkkila, Tuija & Varjonen, Ville (toim.): Rakenteinen julkaiseminen yliopistoissa. RAJU-seminaari 18.3.1999. Oulu : Oulun yliopiston kirjasto, 1999
<http://herkules.oulu.fi/isbn9514252438/html/>

Sonkkila, Tuija: Yliopistojen elektronisen julkaisemisen kartoitus. Espoo : Teknillisen korkeakoulun kirjasto, 1999

Stenvall, Jani: Sähköiset palvelut Helsingin yliopiston kirjastossa – selvitys digitaalisen kirjaston hankkeista ja palveluista. Helsinki : Helsingin yliopiston kirjasto, 2001

Tiedonhaun portti. Suomen kirjasto -selvitys, 8.11.2002. Helsinki : Kirjastot.fi -ohjausryhmä, 2002

Ungern-Stenberg, Sara von: Uutta indeksoinnissa. Luentomoniste, kausijulkaisupäivä 4.10.2002. Helsinki : Suomen tieteellinen kirjastoseura, kausijulkaisutyöryhmä, 2002

Vapaakappalelaki 2000 -työryhmän muistio. Helsinki : Opetusministeriö, 2000

ELEKTRONISEN AINEISTON LUETTELOINTI JA SISÄLLÖNKUVAILU YLIOPISTOKIRJASTOISSA

1. Johdanto

Kirjastojen verkkopalvelujen kautta käyttäjillä on pääsy kirjastojen tietokantoihin, lisensioituihin aineistoihin, Internetin ilmaisiin tiedonhakupalveluihin ja julkisiin palveluihin. Luettelointi on kirjastojen perustehtäviä ja mahdollisimman täydellinen ja kattava luettelointi parantaa ja tehostaa tiedonhakua ja kirjastokokoelmien saavutettavuutta ja käytettävyyttä.

Luetteloinnin kannalta aineiston fyysinen ja sisällöllinen hahmottaminen on tärkeää ja siksi määritelmät materiaalin hallinnoinnissa ovat tärkeässä asemassa. Aineiston tunnistamiseksi sille on annettava erilaisia määriytyksiä. Määritelmät ovat tärkeitä, kun aineistolle annetaan vaikkapa ISBN- tai ISSN-tunnus tai muita tunnuksia, tai kun halutaan helpottaa julkaisun löytyvyyttä ja käsittelyä. Tunnuksia käytetään myös kansallisissa ja kansainvälisissä yhteisluetteloissa, bibliografioissa, julkaisujen hankinnassa, varastoluetteloissa ja laskutuksessa. Jokainen resurssi saa yksilöllisen tunnisteensa, ja aineiston eri versiot ja tiedostoformaattit saavat oman tunnuksensa.¹

Jotta tietoa voi etsiä ja viitteitä käyttää kirjastotietokannassa, on aineisto sinne luetteloitava ja sisällönkuvailtava. Elektronisen aineiston tiedonhakua eri tietokannoista hankaloittavat kirjastojen erilaiset käytännöt eli tapa luetteloida aineistoa tai muokata kopioitua tietuetta. Esimerkiksi Kansallisbibliografian ja LINNEA-kirjastojen käytännöt ovat poikenneet toisistaan, ja eroja on muidenkin yliopistokirjastojen luettelointikäytäntöjen välillä. Syynä tähän ovat olleet luettelointisääntöissä ja -suosituksissa tapahtuneet muutokset sekä järjestelmämuutokset. Tässä liiteosassa luodaan yleissilmäys yliopistokirjastojen elektronisen aineiston luettelointi- ja sisällönkuvailukäytäntöjen nykytilaan ja kurkistetaan hieman tulevaisuuteenkin.

1.1. Elektronisen aineiston tallennuskäytännöistä

Luetteloinnissa yliopistokirjastot noudattavat Suomalaisia luettelointisääntöjä ja MARC21 –Fin-yhtenäisformaattia. Kansallisbibliografialle on omat luetteloinnin sovellusoppaansa ja LINNEA-yhteistietokannat käyttävät LINNEA-cat -ryhmän luettelointisuosituksia LINNEA-kirjastoille. Em. luettelointisuositukset koskevat kaikkia tieteellisiä kirjastoja, jotka ovat liittyneet Voyager-kirjastojärjestelmään. Luetteloinnissa kirjastot pyrkivät kopioluetteloimaan mahdollisimman paljon eri aineistoja toistensa tietokannoista. Sisällönkuvailussa käytetään suomalaisia ja kansainvälisiä asiasanastoja ja luokituksia kirjastosta riippuen.

¹ Hakala, 2002

Aloitettaessa elektronisen aineiston luettelointia Voyager-järjestelmään valitaan luetteloitavan tietueen nimiöstä (Leader) aineistotyyppin ensisijainen tallennustapa. Tämä määrittelee, mitkä informaatiokoodit voidaan ilmoittaa 008-kentässä (General Description) ja mitkä ilmoitetaan vain 006-kentässä (Additional Material Characteristics). Sitten valitaan aineiston kohde, joka voi olla joko monografia tai kausijulkaisu, osakohde monografiassa tai kausijulkaisussa tai kartta- tai muu aineisto. Samalla ratkaistaan tietueen taso ja kirjastotyyppi, joka valitaan luetteloivan kirjaston mukaan, esim. Kansallisbibliografia tai yliopistokirjastot.

MARC21 -Fin yhtenäisformaattissa on ohjeet siitä, miten eri aineistotyyppiä on koodattava. Pääsääntönä on, että elektroninen aineisto koodataan luetteloitavan kohteen **sisällön**, ei ilmiasun mukaan. Luetteloinnin yhdenmukaistamiseksi myös LINNEA-kirjastojen LINNEA-cat -ryhmässä sovittiin vuonna 2002 tietyistä muutoksista MARC21 -Fin -yhtenäisformaattiin tietueen nimiön (Leader) aineistokoodin osalta seuraavasti:

- Tietueen nimiön aineistokoodi kuvaa sisältöä (a=tekstijulkaisu, painettu), ei muotoa (m=elektroninen aineisto). Elektroniset tekstiaineistot saavat aina koodin a
- Kiinteämittaisesta kentästä 007 (Physical Description) valitaan c=elektroninen aineisto ja elektronisen aineiston alkuperä=a:painettu

Tekstiä sisältävä (Language material) elektroninen aineisto koodataan siis tietueen nimiön koodilla a=tekstijulkaisu, painettu. Yhtenäisformaatti ohjaa käyttämään aineiston nimiön valintaa säästeliäästi vain tietyntyyppiselle elektroniselle aineistolle (tietokoneohjelmat, numeerinen data). Yhtenäisillä käytännöillä on merkitystä. Se vaikuttaa tiedonhaun rajaukseen ja aineiston löytyvyyteen sekä tiedonsiirtoihin ja tilastointiin.

1.2. Luetteloinnin ja sisällönkuvailun kysymyksiä

On tärkeää, että elektronisia julkaisuja voi käyttää verkkoympäristössä ja päästä käsiksi itse dokumenttiin, mutta onko jatkuvasti täydentyvien ja päivittyvien elektronisten julkaisujen tarkka kuvailu kirjastotietokantoihin ylimalkaan järkevää? Verkkojulkaisuissa tapahtuvista muutoksista ei voi ennakolta olla tietoa ja aineisto on olemukseltaan muuttuvaa (epälineaarista) eikä kuvailu siten voi mitenkään pysyä aineiston muutosten perässä. Lisäksi voidaan kysyä missä määrin kokoelmaluetteloihin kannattaa luetteloida käsin MARC-tietueita jos on mahdollista hyödyntää portaaleja, aineistoluetteloita ja metadataa? Metadatan yleistymisen olisi toivottavaa, sillä useimmat metadatakaaviot ovat konvertoitavissa MARC-formaattiin. Kirjastojen käyttämän metadatan lähteiksi kansainvälinen kirjastoalan järjestö IFLA on ehdottanut seuraavia tietoja²:

<i>Subject</i>	<i>Identifier</i>
<i>Date</i>	<i>Resource Type</i>
<i>Version</i>	
<i>Publisher</i>	
<i>Name</i>	
<i>Relationship in other Resources</i>	

² Making Sense of Metadata, 2002

On todennäköistä, että aikaa myöden kuvailukenttien määrä ja sisältö kutistuu ja järkiperaistyy. Esim. kausijulkaisujen MARC- kuvailu voitaisiin rationalisoida vain seuraaviin elementteihin³

- ID-tunnus
- päänimeke
- varianttinamekkeitä (tiedon hyvän löytyvyyden kannalta)
- julkaisija=ns. henkinen tekijä
- URL
- julkaisun muut mahdolliset ilmasut

Sisällönkuvailun rooli tulee varmasti kasvamaan tulevaisuudessa, sillä Internet on tuonut suuria muutoksia tiedonhakuun. Mitä enemmän elektronisia julkaisuja, linkkilistoja, virtuaalikirjastoja ja portaaleja on verkon avulla käytettävissä, sitä tärkeämmäksi muodostuu tiedonhaun apuvälineiden kehittäminen ja tietosisältöjen sisällönkuvailu. Monipuolinen sisällönkuvailu auttaa tiedonhakijaa löytämään aineistoa hakurobottien avulla globaalisti ja nykyistä huomattavasti paremmin ja tehokkaammin varsinkin, jos tiedonhaku ja tiedonsaanti olisi nykyistä keskitetymppää. Hakukoneet antavat erilaisia hakumahdollisuuksia: kokotekstihaku, Boolean haku, lähioperaattorit, mutta parhaatkin indeksit kattavat ainoastaan osan saatavissa olevista julkaisuista (esim. verkkolehdet ovat usein indeksoimattomia).

Kokotekstitietokantojen indeksoinnin tarve tulee lisääntymään ja tulevaisuuden indeksointi on ennen kaikkea tietoa sisältävien dokumenttien sisältö- ja käsiteanalyysiä. Manuaalinen indeksi (metadata) antaa paremman hakutuloksen, koska indeksoija tekee käsiteanalyysin ja identifioinnin ja poistaa kielelliset eroavuudet. Sisältöanalyysi luo uusia hakumahdollisuuksia, koska se perustuu tarkkaan kielelliseen analyysiin ja tekstin synteysiin, kun samankaltaista tietoa yhdistetään toisiinsa.⁴

Tiedonhaun kannalta ohjeellisten nimitiedostojen (ns. auktoriteettitiedostot) merkitys kasvaa. Päämääränä on, että käyttäjä voi löytää tietoa (henkilöjen ja yhteisöjen nimimuotoja) omalla kielellä ja kirjoitusjärjestelmällä, ja siksi kehitetään virtuaalisia nimitiedostoja ja monikielisiä tesaurusia. On vielä huomattava, että mikäli tulevaisuudessa aletaan soveltaa OpenURL-tietokantaa portaaliratkaisuissa (ks. myös s. 39) tullaan URLin käyttö hallinnoimaan erikseen ja URLin merkitseminen luettelointitietueisiin lakkaa.

Luetteloitava verkkoaineisto kannattaa tarkkaan valikoida ja dokumentti kannattaa luetteloida vain kerran. Aineiston luetteloinnin ja sisällönkuvailun tulee olla hyvän löytyvyyden kannalta tarpeeksi pitkäjänteistä, laadukasta, kattavaa ja standardoitua. Asiakkaan tulisi voida liikkua kaikki aineistotyypit ja –muodot kattavassa verkkoluetteloavaruudessa ja käyttää tarvitsemaansa materiaalia. Tarvitaan siis yhdenmukaisuutta sekä bibliografisiin tietoihin että tietokantaindeksointiin ja tarvittaisiin myös kieli- ja kulttuurirajat ylittäviä yhteisindeksejä yhtenäisten indeksointiperiaatteiden lisäksi.

³ Ojonen, 2002

⁴ Ungern-Stenberg, 2002

1.3. Funktionaalinen luettelointi tulevaisuuden luetteloinnin ratkaisumallina

IFLAn (International Federation of Library Associations and Institutions) luettelointijaosto asetti 1990-luvun loppupuolella työryhmän, jonka tehtävänä oli kehittää luettelointimallia, joka olisi käyttökelpoinen siirryttäessä korttiluetteloista palvelemaan globaalissa epälineaarissa verkkoympäristössä navigoivaa käyttäjää. Tietokannoissa on kaikenlaisia aineistoja ja yhä enenevässä määrin elektronisessa muodossa. Luetteloinnissa on perinteisesti kuvailtu luetteloinnin kohdetta fyysisenä kappaleena, mutta nyt lähtökohdaksi otettiin teoksen tiedollinen tai taiteellinen sisältö eli teos, sen yksi tai useampi esitysmuoto (esim. käännökset eri esittäjien toteutukset jne.) sekä fyysinen ilmiasu (esim. painettu ja elektroninen). Tehtävänä oli luoda uudenlainen struktuuri tiedonhaun ja uusien näyttöluetteloiden luontia varten.⁵ Lisäksi tavoitteena oli ydintietueen määrittäminen, ”bibliografisen universumin” ja sen kohteiden ja kohteiden välisten suhteiden kuvaaminen.⁶ Tämä tarkoittaa luettelointitietuetta, joka sisältää eri käyttäjäryhmille yhteiset tietoelementit ja jota voidaan täydentää kunkin käyttäjäryhmän erityistarpeiden mukaan. IFLA:n työn tuloksena syntyi FBRR (Functional Requirements for Bibliographic Records)-luettelointimalli.

Työryhmä laati mallihypoteesin, joka koostui entiteeteistä (Entities), niitä kuvaavista elementeistä (Attributes) ja näiden välisistä suhteista (Relationships) eli ns. entiteetti-relaatio -mallin (Entity-Relationship Model). Malli käsittää kolme entiteettiryhmää. Ensimmäinen ryhmä koostuu neljästä entiteetistä: teos (Work), esitysmuoto (Expression), ilmiasu (Manifestation) ja kappale (Item). Teoksella tarkoitetaan erillisen tiedollisen tai taiteellisen luomuksen käsitettä (esim. Mika Waltarin teos *Sinuhe egyptiläinen*). Esitysmuoto tarkoittaa teoksen älyllistä ja taiteellista toteutusta tai esitystä. Esimerkiksi Mika Waltarin *Sinuhun* suomen- ja ranskankieliset käännökset edustavat saman teoksen kahta esitysmuotoa. Lisäksi esitysmuotoja ovat mm. lyhennelmät, päivitetty teksti, tekstitetty filmi jne. Ilmiasu on teoksen fyysinen esitysmuoto. Kappale voi olla (ilmiasun) yksittäinen fyysinen kappale tai esim. elektroninen artikkeli tai fyysinen objekti elektronisessa kirjastossa.

Ryhmän 2 entiteettejä ovat henkilöt (Persons) ja yhteisöt (Corporate Bodies), jotka ovat vastuussa teoksen tiedollisesta tai taiteellisesta sisällöstä ja toteutuksesta sekä ilmiasujen tuottamisesta ja omistamisesta. Ne voivat olla myös teoksen kohteena. Ryhmän 3 entiteetit koostuvat käsitteistä (Concept), tapahtumista (Events), ja paikoista (Place). Tavallisesti nämä ovat teoksen kohteita. Nämä entiteetit voivat olla suhteessa yhteen tai useampaan teokseen ja jokainen teos voi sisältää useita ryhmän 3 entiteettejä.

Entiteettien ja entiteettiryhmien välisten suhteiden avulla autetaan käyttäjää löytämään, identifioimaan, valitsemaan ja saamaan haluamansa kohde. Suhteiden avulla käyttäjä voi identifioida tietyn haun tuloksena kaikki tietyn tekijän teokset, tietyssä monografiasarjassa ilmestyneet teokset, tietyn yhteisön kokouspaperit tai tiettyä aihetta koskevan aineiston jne. Esim. ryhmän 2 entiteettien (henkilöt/yhteisöt) suhteet ryhmän 1 entiteetteihin (teos, esitysmuoto, ilmiasu, kappale) näyttävät mallissa siten seuraavilta: henkilöt/yhteisöt luovat teoksen, toteuttavat esitysmuodon, tuottavat ja valmistavat sen ilmiasun ja omistavat siitä kappaleen.⁷ Malli muuttaa radikaalisti tulevaisuuden luettelointia. Luettelointitietue ei välttämättä enää edusta yhtä fyysistä kappaletta, vaan teoksen eri versioiden, esitysmuotojen ja ilmiasujen summaa.

⁵ Murtomaa, 1998

⁶ Ibid.

⁷ Ibid.

FRBR-malli on ollut useiden kansainvälisten seminaarien teemana ja sen pohjalta on tehty projekteja ja käytännön kokeiluja. Perinteisten bibliografisten standardien lisäksi FRBR on otettu huomioon useissa metadatakaavioissa sekä julkaisijoiden, tekijänoikeuksien ja elektronisen kaupankäynnin tarpeita palvelevissa projekteissa (Dublin Core, DOI, Indecs, INTERPARTY jne.).

Kansainvälisen standardointijärjestön ISO:n (International Organization for Standardization) työryhmät ovat laatineet ohjeet teoksille annettavista tunnuksista. Nämä tunnukset (mm. International Standard Audiovisual Number - ISAN, International Standard Musical Work Code - ISWC, International Standard Textual Work Code - ISTC) ennakoivat uuden polven luettelointiratkaisuja, jotka perustuvat FRBR-malliin.⁸

2. Elektronisen aineiston luettelointi ja sisällönkuvailu

2.1. Helsingin yliopiston kirjasto

2.1.1. FENNICA-tietokanta

FENNICA-tallennuksen työvälineinä ovat Suomalaiset kuvailusäännöt sekä MARC21 -Fin-formaatti. Suomen kansallisbibliografiaan FENNICAan luetteloidaan verkkolehdet ja -sarjat tekstijulkaisuina lisäinformaatiokoodein (006-kenttä) varustettuna. Elektronisista väitöskirjoista luetteloidaan Helsingin yliopiston väitöskirja-aineisto. Vanhempaa aineistoa (vuoden 2001 puoliväliin) luettelointiin aluksi elektronisena aineistona, jonka jälkeen on siirrytty tekstijulkaisupohjaiseen luettelointiin.

Verkkolehtiä ja -sarjoja on luettelointiin joitakin satoja nimekkeitä ja osalle on annettu ISSN-tunnus. FENNICAan luetteloidaan vain ISSN-tunnuksellinen verkkolehtiaineisto. Asiasanoitusta ei toistaiseksi tehdä, vaan tietueet varustetaan karkealla UDK-luokituksella. Osa (n. 28%) SUOMA-tietokannan sisältämistä verkkolehdistä on luettelointiin FENNICA-tietokantaan.

Teknisistä tallenteista (etupäässä CD-ROM) suurin osa on luettelointiin minimitasolla. Voyager-järjestelmässä valitaan tällöin luetteloinnin kohteeksi joko monografia tai kausijulkaisu lisäinformaatiokoodein varustettuna. Aineisto kuvaillaan ns. välitasolla ja pieni osa kansallisbibliografiatasolla. Tekniset tallenteet sisällönkuvaillaan "kotelotietojen" perusteella. Aineistoa ei anneta asiakaskäyttöön.

Kansallisbibliografiaa indeksoidaan käyttäen YSAa (Yleinen suomalainen asiasanasto), UDK:ta (Yleinen kymmenluokitus) sekä YKL:ää (Yleisten kirjastojen kymmenluokitus). Fennicaa on asiasanoitettu YSAa (Yleinen suomalainen asiasanasto) käyttäen vuodesta 1987 lähtien 80 %:sti tekniikkaa lukuun ottamatta. Karttoja on asiasanoitettu 90% sekä elektronisia väitöskirjoja. Teknisiä tallenteita (CD-ROM) on asiasanoitettu vuodesta 2000 lähtien.

2.1.2. LINNEA-yhteistietokannat

LINNEA-kirjastoille on annettu Linnea-cat -ryhmässä läpikäytyt suositukset elektronisille monografioille ja kausijulkaisuille keväällä 2002 (ks. myös LIITTEEN luku 1.1.). Teknisiä tallenteita kirjastot ovat luetteloineet sekä kausijulkaisuina että monografioina.

⁸ Murtomaa, 1998

Aineiston sisällönkuvailussa käytetään mm. seuraavia työkaluja: YSA, MeSH (Medical Subject Headings List), UDK, NLM (National Library of Medicine Classification), AMS (American Mathematical Society Classification) sekä erikoissanastoja. Elektronisen aineiston sisällönkuvailussa kirjastot soveltavat omia käytäntöjään kuten painetussa aineistossakin. Asiasanoitus tehtänee ainakin pääosalle omaa elektronista julkaisu tuotantoa. Näyttäisi siltä, että mikäli aineistolla on painettu muoto, tehdään sisällönkuvailu yleensä painetun pohjalta ja lisätään elektroniseen versioon. Kopioluetteloinnin yhteydessä tallennetut asiasanat säilytetään tietueessa. UDK-luokka sisältyy pääosin kirjastojen verkossa julkistamaan aineistoon.

2.1.3. FinELib

FinELibin elektroniset lehdet luetteloidaan yliopistokirjastojen yhteistietokantaan, LINDAan. Luetteloitavat lehdet ovat pääasiassa yliopistojen hankkimia aineistoja. FinELibin lehtien luetteloitu tehdään lehden tasolla, ei artikkeleittain, toisin sanoen vain lehden bibliografiset tiedot luetteloidaan. FinELibin lehdistä n. 50% on luetteloitu LINDA-tietokantaan. Ongelmana on, ettei aineistoa voi aina käyttää, kun kaikki linkit eivät toimi. Myöhemmin tavoitteena on luetteloida tietueet HYKissä – ellei tietueita saada muualta – ja päästä 7415:een luettelointitietueeseen. (Sirpa Ritari: Elektronisten lehtien luetteloitu 19.8.2002. Selvitys 2002)

Aineisto on tallennettu painettuna tekstijulkaisuna elektronisen aineiston lisäpiirteillä varustettuna. LINDAn tietueiden luetteloitustaso on välitaso. Indeksointia ei varsinaisesti tehdä, mutta mikäli luokitus tiedot ovat saatavissa paperijulkaisujen tietueista silloin niitä käytetään.

2.1.4. E-thesis

Helsingin yliopiston kirjaston sisältöpalveluissa luetteloidaan ja sisällönkuvaillaan kaikki Helsingin yliopiston elektroniset väitöskirjat, jotka julkaistaan E-thesis –palvelussa sekä väitöskirjojen painetut versiot kansallisbibliografiatasolla. Kesäkuusta 2002 lähtien elektroniset väitöskirjat on tallennettu FENNICA-tietokantaan painettuna tekstijulkaisuna elektronisen aineiston lisäpiirteillä varustettuna (aiemmin aineisto koodattiin elektronisena aineistona). Sisällönkuvailu tehdään Yleistä suomalaista asiasanastoa käyttäen painetun väitöskirjan pohjalta ja asiasanat kopioidaan tietueeseen sitten, kun painettu julkaisu on kirjastossa käytettävissä.

2.1.5. Elektra

Elektra-palvelun artikkelit luetteloidaan HYKin sisältöpalveluissa ARTO-tietokantaan. Painetun artikkelin tietue kopioidaan ensin tietokantaan ja koodataan sitten elektronisena kausijulkaisuosakohteena (006-kenttää täydennetään elektronisen aineiston lisäinformaatiolla). Mahdolliset tietueen mukana kopioituneet asiasanat säilytetään. Lisäksi tehdään sovitut poistot ja muutokset tietueen tiettyihin kenttiin. Tietueen taso on ns. välitaso.

Elektran palvelimelle skannatusta artikkelista tehdään tietueeseen linkki, jonka avulla artikkelia pääsee lukemaan ARTOn asiakasnäytöltä. Tietokantaan luetteloidavat sopimuskirjastot käyttävät sisällönkuvailussa seuraavia sanastoja ja luokituksia: YSA ja erikoissanastoja; UDK, NLM sekä erikoisluokituksia.

2.2. Helsingin kauppakorkeakoulun kirjasto

Helsingin kauppakorkeakoulun kirjasto luettelo i aineistoa Helecon-tietokantaan. BILD-, THES- ja Finp-tietokannat on asiasanoitettu. Aineisto on UDK-luokitettu noin vuoteen 1997 asti. Koska tietokantojen käyttö edellytti käyttö lupaa, jää luetteloinnin tarkastelu toiseen yhteyteen.

2.3. Kuopion yliopiston kirjasto

Kuopion yliopiston kirjasto kopioluettelo i elektronisen aineiston tietueita KUOPUS-tietokantaan muista tietokannoista, joten tiedot löytyvät eri tavoin ja tallennusalustoin luetteloituna kokoelmatietokannasta. Sisällönkuvailussa käytetään UDK- ja NLM-luokituksia sekä Yleistä suomalaista asiasanastoa ja Medical Subject Headings List –sanastoa.

2.4. Joensuun yliopiston kirjasto

Sisällönkuvailussa käytetään UDK- ja AMS-luokitusta, Yleistä suomalaista asiasanastoa osassa aineistoa, YKL-luokitusta normaalikoulujen aineistossa sekä ACM:aa.

2.5. Jyväskylän yliopiston kirjasto

Jyväskylän yliopiston kirjastossa on alettu soveltaa omaperäistä elektronisten lehtien luettelointitapaa. Lehti luetteloidaan painettuna kausijulkaisuna tietokantaan ja näin tehtyyn tietueeseen lisätään erillinen Internet Holdings-tietue (ks. myös LINNEA-cat -suositus: tietueen 856-kenttään voidaan lisätä kirjastokohtaisia URI-linkkejä). Verkkoon yhdistävä Holdings-tietue näkyy vain JYKDOKissa, ei muissa tietokannoissa.

Kirjasto ei luettelo i erikseen julkaisun painettua ja verkkoversiota, vaikka LINNEA-cat -suosituksessa erikseen korostetaan, että näin tulee tehdä (mm. FENNICA ja muut LINNEA-kirjastot noudattavat tätä). Mallilla on ongelmansa, sillä ratkaisu kaventaa tiedonhakua, kun haun rajausta ei tietokannassa voi tehdä aineistotyypin perusteella. Erillisten tietueiden olemassaolo helpottaa aineistokonversioita, ja Jyväskylän mallilla (linkkejä paperilehden tietueessa) saattaa olla arvaamattomia vaikutuksia myöhempien aikojen tietojensiirtoihin ja järjestelmän ylläpitoon. Jyväskylän kirjasto on myös ehdottanut kaiken muuttuvan minimointia luetteloinnissa, jolloin tallennuksessa jätettäisiin turhana pois vuodet, formaatit, konsortio-osoitteet jne. ja jäljelle jäisi vain julkaisun nimi, kustantaja sekä 856-kentät (Marja-Leena Harjuniemi: Linkki painetun lehden tietueessa. Kausijulkaisupäivä 4.10.2002).

Sisällönkuvailun työkaluina JYKDOKissa on käytössä UDK- ja AMS-luokitus sekä Yleinen suomalainen asiasanasto. Opiskelijat asiasanoittavat omat opinnäytteensä. Asiasanoitus tehdään pääosalle omaa elektronista julkaisutuotantoa.

2.6. Kuopion yliopiston kirjasto

Luetteloitu aineisto sisällönkuvaillaan käyttäen UDK- ja NLM-luokitusta, Yleistä suomalaista asiasanastoa ja Medical Subject Heading Listiä.

2.7. Kuvataideakatemian kirjasto

Sisällönkuvailussa on käytössä Yleinen suomalainen asiasanasto.

2.8. Lapin yliopiston kirjasto

Sisällönkuvailussa käytetään omaa UDK:hon perustuvaa luokitusta sekä Yleistä suomalaista asiasanastoa ja Eduskunnan kirjaston asiasanastoa.

2.9. Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun kirjasto

Sisällönkuvailussa käytetään vain UDK-luokitusta.

2.10. Oulun yliopiston kirjasto

Oulussa väitöskirjat luetteloidaan monografioina ja varustetaan elektronisen aineiston lisäpiirteillä. Aineistoa luonnollisesti kopioluetteloidaan muista tietokannoista, joten sitä löytyy eri tavoin luetteloituna OULA-tietokannasta.

Sisällönkuvailun työkaluja ovat YSA (paitsi tekniikka), UDK-luokitus (tekniikka ja luonnontieteet), AMS (matematiikka), NML (lääketiede), MeSH (lääketiede ja biokemia). Asiasanoitus tehdään pääosalle omaa elektronista julkaisutuotantoa.

2.11. Sibelius-Akatemian kirjasto

Sisällönkuvailu noudattaa kirjaston omaa luokitusta sekä Yleistä suomalaista asiasanastoa ja musiikkisanaston asiasanastoa.

2.12. Svenska Handelshögskolanin kirjasto

Sisällönkuvailussa käytetään UDK-luokitusta ja asiasanoituksessa kirjaston omia asiasanoja ja yleisiä ruotsinkielisiä asiasanoja. Kopioitujen tietueiden sisältämät YSAn asiasanat säilytetään tietueissa.

2.13. Taideteollisen korkeakoulun kirjasto

Sisällönkuvailussa käytetään kirjaston omaa asiasanoitusta sekä Yleistä suomalaista asiasanastoa ja taideteollisuuden asiasanastoa.

2.14. Tampereen teknillisen korkeakoulun kirjasto

Sisällönkuvailussa käytetään ainoastaan UDK-luokitusta.

2.15. Tampereen yliopiston kirjasto

Sisällönkuvailussa käytetään Deweyn luokitukseen pohjautuvaa omaa luokitusta. Osassa aineistoa on NLM-luokitus ja MeSHn asiasanat sekä YSAn asiasanoja. Asiasanoitus tehdään pääosalle omaa elektronista julkaisutuotantoa

2.16. Teatterikorkeakoulun kirjasto

Sisällönkuvailun työkaluina kirjasto käyttää omaa luokitusta ja omia asiasanastoja.

2.17. Teknillisen korkeakoulun kirjasto

Aineisto on UDK-luokitettu. Asiasanoja on käytetty lähinnä vain atk-alan julkaisuissa.

2.18. Turun kauppakorkeakoulun kirjasto

Sisällönkuvailussa käytetään Yleistä kymmenluokitusta (UDK).

2.19. Turun yliopiston kirjasto

Turun yliopiston kirjasto kopioluetteloi elektronisen aineiston tietueita muista tietokannoista VOLTER-kokoelmaluetteloon, joten tiedot löytyvät eri aineistokodeilla luetteloituna tietokannasta. Sisällönkuvailussa käytetään UDK-luokitusta, National Library of Medicine Classification -luokitusta ja Turun yliopiston kirjaston omaa luokitusta, Yleistä suomalaista asiasanastoa, oikeustieteen sanastoa ja MeSH-asiasanoitusta.

2.20. Vaasan tiedekirjasto

Tiedekirjastossa on käytössä YSA, Allärs (Allmän tesaurus på svenska) ja oma ruotsinkielinen asiasanasto. Lisäksi aineisto UDK-luokitetaan.

2.21. Åbo Akademin kirjasto

Sisällönkuvailussa on käytössä YSA, Allärs ja Bella-asiasanastot. Lisäksi käytetään ATLAN (American Theological Library Association) ja Human Rights Documentation Systemin luokituksia. Aineistolle annetaan myös UDK-luokitus.

LIITE 2

Elektronista julkaisuutoimintaa harjoittavien yliopistojen ja korkeakoulujen kirjastotietokantojen sisältämien elektronisten väitöskirjojen lukumäärä marraskuussa 2002 (sis. yliopistojen omat väitökset; luvut ovat suuntaa antavia)

Yliopisto/korkeakoulu	Kirjastotietokannat	E-väitöskirjat/lukumäärä
Helsingin yliopisto	LINDA	1084
	HELKA	785
	FENNICA	681 (E-thesis-palvelun väit.: 640 kpl)
Joensuun yliopisto	JoeCat	33
Jyväskylän yliopisto	JYKDOK	66
Kuopion yliopisto	KUOPUS	5
Lappeenrannan teknillinen yliopisto	WILMA	71 (LUTPub-palvelun väit.)
Oulun yliopisto	OULA	346
Svenska Handelshögskolan	HANNA	43 (Ekonomi och samhälle - sarja)
Tampereen yliopisto	TAMCAT	211 (Acta electronica Univ. Tamp.)
Teknillinen korkeakoulu	TENTTU	179